

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

JERNEJ ČEBULJ

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**SODOBNI PROTEKCIONIZEM:
AMERIŠKE CARINE NA JEKLO, EVROPA IN SLOVENIJA**

Ljubljana, november 2002

JERNEJ ČEBULJ

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. PROTEKCIONIZEM.....	2
2.1. Utemeljitev protekcionizma	2
2.1.1. Razvijajoča se industrija	2
2.1.2. Javni prihodki	3
2.1.3. Pogoji menjave.....	3
2.1.4. Prerazporeditev dohodka	3
2.1.5. Narodna obramba.....	4
2.1.6. Ohranjanje obstoječe zaposlitve	4
2.2. Ukrepi usmerjanja mednarodne menjave	4
2.2.1. Carina.....	5
2.2.2. Kontingenti	6
2.2.3. Samoomejitveni ukrepi pri izvozu.....	6
2.2.4. Stimulacije	6
2.2.5. Prelevmani	7
2.2.6. Dumping	7
2.2.7. Standardi kakovosti.....	8
3. PROTEKCIONISTIČNA PRAKSA ZDA.....	8
3.1. Ameriška jeklarska industrija	8
3.2. Preiskava ITC.....	11
3.3. Uvedba carine na jeklo	13
3.3.1. Izključitev plačila carine.....	15
3.4. Zaščitni sporazum WTO	16
4. ODGOVOR EU NA AMERIŠKE UKREPE.....	18
4.1. Značilnosti jeklarske panoge EU	18
4.1.1. Struktura jeklarske panoge.....	19
4.1.2. Tehnologija jeklarske proizvodnje.....	19
4.1.3. Porabniki jekla	19
4.1.4. Varovanje okolja.....	20
4.2. Odzivi evropskih politikov in časnikov	20
4.3. Uradni odziv EU	21
4.3.1. Postopek pri WTO	21
4.3.2. Napoved zaščitnih ukrepov.....	23
4.4. EU zaščiti jeklarsko panogo	24
4.4.1. Kontingenti in carina	24
4.4.2. Ameriški odgovor	25

4.4. Izgube evropskih jeklarjev	26
4.5. Dodatne carine.....	27
4.6. Začetek arbitraže WTO.....	28
4.7. Ocena povračilnih ukrepov EU.....	28
5. VPLIV NA SLOVENSKE IZVOZNIKE.....	29
5.1. Slovenski izvoz jekla.....	29
5.2. Vpliv ameriške zaščitne carine.....	30
5.3. Vpliv evropskih kvot in izredne carine	30
5.3.1. Zahteva po izvzetju	30
5.3.2. Pogajanja z Evropsko komisijo.....	31
5.3.3. Krčenje zaščitnih ukrepov EU	32
6. POSLEDICE CARINE NA JEKLO	33
6.1. Omejen učinek carine	33
6.2. Vpliv na uvoz	34
6.3. Vpliv na cene jekla	35
6.4. Porabniki jekla	37
7. SKLEP	37
8. LITERATURA	39
9. VIRI	43

1. UVOD

Prevladujoča usmeritev na področju mednarodne menjave blaga in storitev, ki se neposredno kaže v zniževanju povprečne stopnje carinske zaščite pogodbenic GATT oz. WTO, teži k uveljavljanju načel zunanjeekonomskega liberalizma. Ekonomska teorija pravi, da so koristi mednarodne menjave največje v razmerah svobodne trgovine, ki omogočajo prost pretok blaga in storitev med različnimi ekonomskimi prostori. Svobodna trgovina na temelju proste konkurence zagotavlja nastanek optimalne proizvodnje specializacije v svetovnem merilu. Liberalizem v mednarodni menjavi zagotavlja največji možni obseg svetovne proizvodnje in največji dohodek vseh držav sveta. Vendar različne države sveta še danes v praksi pogosto sledijo nacionalnim gospodarskim interesom in uporabljajo različne ukrepe usmerjanja zunanjetrgovinskih tokov, s katerimi zavirajo prost pretok blaga in storitev med ekonomskimi prostori.

ZDA, sicer vodilna država pri vzpostavitvi načel svobodne trgovine v mednarodni menjavi, so marca 2001 za obdobje treh let uvedle zaščitno carino na uvoz določenih skupin izdelkov iz jekla. Odločitev za zaščito jeklarske panoge pred tujo konkurenco je ameriški predsednik sprejel na podlagi poročila ameriške mednarodne trgovinske komisije, ki je ugotovila, da je znatno povečanje tujega uvoza jekla občutno prizadelo domačo jeklarsko industrijo. Tuji proizvajalci jekla so izrazili bojazen, da jih bo zaščitna carina izrinila z ameriškega trga, povečanje ponudbe jekla na svetovnih trgih pa bi vodilo v znižanje cen jekla. Evropska unija je uvedla sistem kvot in carin v bojazni pred prevelikim povečanjem ponudbe jekla na notranjem trgu in kot odgovor na ameriški ukrep.

V prvem delu diplomskega dela na kratko predstavim doktrino protekcionizma in različne argumente, ki jih države uporabljajo pri utemeljevanju smotrnosti zaščitnih ukrepov. Nadalje opišem bistvene značilnosti v praksi najpogosteje uporabljenih ukrepov zaščitne politike (protekcionizem). V drugem delu obravnavam različne ekonomske vzroke, ki so privedli do uvedbe carine na jeklo. Preučim skladnost ameriškega ukrepa glede na obveznosti, ki jih imajo ZDA do WTO.

Spor med Evropsko unijo in ZDA zaradi tega ukrepa obravnavam v tretjem delu diplomskega dela. Vložitev pritožbe pri WTO je bil prvi korak EU. Zatem je Unija aprila 2002 zaščitila notranji trg jekla. Junija 2002 je WTO oblikoval arbitražo za reševanje sporov. V četrtem delu ugotavljam, kakšen vpliv je imela carina na slovenske izvoznike jekla v ZDA. Prav tako obravnavam vpliv evropskega sistema kvot in carin na slovenske jeklarje.

V zadnjem delu obravnavam dejanski vpliv ameriškega ukrepa na ameriški uvoz jekla in cene jekla na trgu ZDA. Predvidevamo lahko, da bodo povečane carine na jeklo dvignile raven cen jekla, tuje jeklo bo na ameriškem trgu postalo manj konkurenčno, zaradi česar se bo uvoz zmanjšal.

2. PROTEKCIONIZEM

Protekcijonizem se je kot prevladujoča ekonomska doktrina mednarodne menjave pojavil v sredini 19. stoletja in vztrajal do začetka svetovne gospodarske krize leta 1929. Doktrina protekcijonizma po veliki gospodarski krizi ni zamrla, saj se njena načela v spremenjenih oblikah uporabljajo še danes.

Zagovorniki protekcijonizma nasprotujejo svobodni mednarodni menjavi med državami, ki bi nastala na načelih popolnega liberalizma. Svobodna mednarodna menjava bo po njihovem mnenju povečevala blagostanje posameznika, države in celega sveta samo takrat, kadar so države gospodarsko enako razvite. V primeru držav z različno stopnjo gospodarske razvitosti je potrebna zaščita domačega gospodarstva pred tujo konkurenco. Ustrezna zaščita bo omogočila, da se bo na podlagi mednarodne menjave povečeval obseg proizvodnje in potrošnje v zaščitenem gospodarstvu. Zaščita domačemu gospodarstvu omogoča, da se razvije in doseže raven razvitosti konkurenčnih držav ter tako postane konkurenčno v mednarodni menjavi. Tedaj država odpravi zaščito gospodarstva. Zaščitni ukrepi domačega gospodarstva so v skladu s doktrino protekcijonizma zgolj začasni (Kumar, 1999, str. 53-54).

2.1. Utemeljitev protekcijonizma

Nosilci ekonomske politike morajo ukrepe zaščite domačega gospodarstva nekako utemeljiti, preden le-te v mednarodni menjavi tudi dejansko sprejmejo in uveljavijo. Utemeljitev zaščite domačega gospodarstva se razlikuje predvsem glede na vidike preučevanja njihovih ekonomskih učinkov. Nekatere razlage upoštevajo interese določene (zaščitene) panoge, drugi argumenti govorijo o koristih celotnega gospodarstva. Utemeljitev temelji bodisi na ekonomskih (razvijajoča industrija, javni prihodki, izboljšanje pogojev menjave, ohranjanje obstoječe zaposlitve, itd.) ali neekonomskih razlagah (prerazporeditev dohodka, narodna obramba, pritisk posameznih ogroženih lobijev, itd.) (Bratož, 2000, str. 5).

2.1.1. Razvijajoča se industrija

Domača industrija, ki šele nastaja, ima previsoke začetne proizvodne stroške, da bi konkurirala tujim proizvajalcem z že razvito proizvodnjo. Država s carino zaščiti domače proizvajalce v zaščiteni panogi. Proizvodni stroški domačih proizvajalcev bodo z večanjem obsega proizvodnje začeli padati v skladu z učinki krivulje izkušenj. Ko proizvajalci postanejo konkurenčni tujim, država odpravi carino. Država bi enako zaščito razvijajoče se industrije dosegla z nižjimi izgubami, če bi namesto carin uporabila subvencije. Problem visokih stroškov na novo razvijajoče se industrije lahko država reši tudi na boljši način kot s carino ali subvencijami. Krivulja izkušenj kaže, da bo prihodnje znižanje stroškov nove proizvodnje večje od visokih začetnih stroškov, kar nudi proizvajalcem možnost izposoje denarja v zameno za prihodnje donose.

Proizvajalci v novih panogah bi tako fazo rojstva in razvoja preživel z izposojjo denarja pri državi ali na finančnih trgih, ki bi ga kasneje vrnil iz ustvarjenih dobičkov (Pugel, Lindert, 2000, str. 171).

2.1.2. Javni prihodki

V mnogih manj razvitih državah sveta predstavljajo carine pomemben vir državnih prihodkov. Državna administracija v manj razvitih državah je neučinkovita in ni sposobna nadzirati obsega domače proizvodnje, porabe, prihodkov in premoženja, zato tudi ne more pobirati davkov. Država ustvarja potrebne javne prihodke z nadzorom mejnih prehodov, kjer cariniki pobirajo carino na uvoz in izvoz. Carina tako postane pomemben vir državnih prihodkov in ne služi prvenstveno zaščiti domače industrije. Manj razvite države ustvarijo od ene četrte do treh petin javnih prihodkov v obliki carinskih dajatev, medtem ko razvite države ustvarijo samo okoli 2 odstotka prihodkov s pobiranjem carin (Pugel, Lindert, 2000, str. 176).

2.1.3. Pogoji menjave

Izboljšanje pogojev menjave je nadaljnji razlog uporabe zaščitne politike. Države skušajo s pospeševanjem izvoza in omejevanjem uvoza doseči izboljšanje pogojev mednarodne menjave, ki v skladu z merkantilistično doktrino povečuje blaginjo države. V stvarnosti gospodarstva ne težijo vedno k presežku izvoza nad uvozom. Trgovinski primanjkljaj je značilen za Združene države Amerike, ki dosegajo višjo gospodarsko rast kot druge države sveta. Trgovinski primanjkljaj je v tem primeru pokazatelj uspešne ekonomije. Zaščitna politika, ki bo zmanjšala uvoz, bo povzročila tudi zmanjšanje izvoza za podoben obseg, saj bodo države uvedle povračilne ukrepe v obliki carin ali odškodnin. Dolgoročno ni mogoče povečati izvoza glede na uvoz. Prostovoljne izvozne omejitve so novejša oblika omejevanja mednarodne menjave, ki izboljšuje pogoje menjave izvozne države. Zaradi omejitve obsega izvoza cene blaga v izvozni državi narastejo, kar izboljšuje pogoje menjave izvoznikov (Frieden, Lake, 1995, str. 332).

2.1.4. Prerazporeditev dohodka

Zaščitna politika ima namen zmanjšati neenakosti v razdelitvi dohodka med družbenimi skupinami, tako da pomaga zapostavljenim družbenim skupinam. Omejevanje mednarodne menjave ni najboljši ukrep za zmanjševanje razlik v razporeditvi narodnega dohodka, saj ukrep zmanjšuje učinkovitost v alokaciji proizvodnih dejavnikov. Razporeditev dohodka s pomočjo davkov in transferov povzroča manjše stroške kot ukrep zunanjetrgovinske politike (Frieden, Lake, 1995, str. 331).

2.1.5. Narodna obramba

Država uvede carino z namenom povečevanja proizvodnih zmogljivosti za dobrine, potrebne za obrambo države. Argument uporabljajo proizvajalci orožja in vsi drugi proizvajalci vojaške opreme. Proizvajalci obutve, ki med drugim proizvajajo tudi vojaško obutev, bodo zahtevali zaščito pred tujo konkurenco. Argument zanemarja možnost oblikovanja rezerv in nakupov dobrin pri prijateljskih državah. Nakupovanje dobrin od tujine v času miru je cenejši način zagotavljanja strateških dobrin kot uvedba carine. Omejevanje uvoza naftnih derivatov bi pospešilo porabo strateških rezerv nafte, s katerimi bi država razpolagala v primeru vojne (Frieden, Lake, 1995, str. 331).

2.1.6. Ohranjanje obstoječe zaposlitve

Domači proizvajalci se v panogi srečujejo s cenejšo tujo konkurenco in morajo zmanjševati obseg proizvodnje in stroške. Delavci in kapital se bodo selili v druge panoge. Spremembam se bodo upirali z lobiranjem za uvedbo carin. Politiki pri sprejemanju zaščite ne upoštevajo stroškov in koristi države, pomembnejši so jim interesi njihovih volivcev. Politik si bo uspeh na prihodnjih volitvah zagotovil s sprejemom carinske zaščite. Individualno korist zaradi zaščite zaposlitve bo delavec zlahka prepoznal, medtem ko stroške ukrepa v obliki višjih cen potrošniki težje zaznajo (Frieden, Lake, 1995, str. 332).

2.2. Ukrepi usmerjanja mednarodne menjave

Država ima pri odločitvi za zaščito določene panoge ali celega gospodarstva na voljo različne ukrepe, ki jih pogosto označujemo s pojmom zunanjetrgovinska politika. Cilj ukrepov zaščitne politike je izboljšanja položaja domačih proizvajalcev glede na položaj tujih proizvajalcev. To je možno doseči z ukrepi, ki na domačem trgu zvišajo cene tujih proizvodov, znižajo stroške domačih proizvajalcev ali omejijo dostop tujih proizvajalcev na domači trg na nek drug način. Ukrepe zunanjetrgovinske politike lahko razvrščamo na različne načine.

Svetovna trgovinska organizacija deli ukrepe na (Kumar, Bovha, Aristovnik, 2000, str. 101):

- carinske
- necarinske
- ukrepe na področju mednarodne menjave storitev

Glede na usmeritev nacionalne ekonomske politike lahko ukrepe razvrstimo v dve skupini (Kumar, Bovha, Aristovnik, 2000, str. 101):

- aktivni ukrepi zunanjetrgovinske politike (ukrepi, ki spodbujajo izvoz in s tem domače gospodarstvo na tujih trgih; mednje sodijo: izvozne subvencije, proizvodne subvencije, devalvacija, tehnična pomoč, dumping)
- pasivni ukrepi zunanjetrgovinske politike (ukrepi, ki zaščitijo domače gospodarstvo pred uvozom iz tujine; to so carine, uvozni davki, depoziti, carinske kvote, javni nakupi, različni zdravstveni in drugi predpisi)

Aktivni ukrepi usmerjajo in pospešujejo tokove izvoza in s tem izboljšujejo pogoje domačega gospodarstva na tujih trgih. Uporaba teh ukrepov je povezana s teorijo in prakso; z oceno, da je rast izvoza eden ključnih dejavnikov pospešenega gospodarskega razvoja. Pasivni ukrepi posredno ali neposredno vplivajo na uvozne tokove, z njimi država omejuje uvoz blaga in proizvodnih dejavnikov. Ukrepi tako zaščitijo domačo proizvodnjo pred premočno tujo konkurenco.

V nadaljevanju bom obravnavo zunanjetrgovinske politike omejil na ukrepe, ki se uporabljajo na področju tokov blaga. V praksi uporabljajo države tudi ukrepe za usmerjanje tokov storitev in kapitala ter tokov denarja.

2.2.1. Carina

Carina, najpogosteje uporabljen ukrep zaščite domačega gospodarstva, je dajatev v nacionalni valuti na blago, uvoženo iz tujine. Ob prestopu državne meje lastnik blaga plača predpisano dajatev. Carine imajo fiskalni in zaščitni ekonomski učinek. Zaščitni učinek carine se kaže v povečanju dohodkov domačih proizvajalcev. Carina zviša cene tujih proizvodov, tako da lahko domača podjetja na domačem trgu uspešno prodajajo proizvode kljub višjim cenam v primerjavi s tujim podjetjem. Fiskalni učinek carine pomeni, da država s pobiranjem carine ustvarja proračunski dohodek (Kumar, 1999, str. 186).

Glede na smer blaga, ki prehaja meje ekonomskega prostora, ločimo uvozne, izvozne in tranzitne carine. V praksi se danes uporabljajo predvsem uvozne carine, katerih uporabo dovoljujejo pravila STO. Po načinu določitve in spreminjanja višine carinske dajatve ločimo (Kumar, 1999, str. 187):

- carine glede na vrednost blaga (carine *ad valorem*)
- carine glede na količino blaga (specifične carine)

Glede na spremenljivost in način uporabe so carine stalne, začasne, progresivne, regresivne, retorzijske, dodatne, prohibitivne, antidumping, itd.

2.2.2. Kontingenti

Kontingent oz. kvota pomeni količinsko omejevanje uvoza blaga v državo. Država omeji celotno količino uvoza blaga za obdobje enega leta. Vlada v ta namen izda omejeno število uvoznih dovoljenj in prepove uvoz blaga brez dovoljenj. Kontingenti vplivajo na obseg uvoza, ki je manjši, kot bi bil brez omejitve, ter (posredno zaradi manjše ponudbe) zvišajo nivo cen kontingentiranega blaga doma nad svetovno ceno, po kateri imetniki uvoznih dovoljenj kupujejo blago v tujini (Pugel, Lindert, 2000, str. 143).

Glede na način opredelitve kontingentiranega blaga ločimo (Kumar, 1999, str. 193):

- količinske oz. blagovne kontingente
- vrednostne oz. devizne kontingente

Uporabo kontingentov je v skladu s pravili STO dopustna le izjemoma. Država lahko uporabi ta ukrep v primeru občutnih plačilnobilančnih težav. Izjema velja tudi za države v razvoju, ki lahko uporabo kontingentov upravičijo z utemeljitvijo, da je njihova uporaba potrebna za doseganje boljših gospodarskorazvojnih rezultatov. V Sloveniji je bila uporaba kontingentov praktično odpravljena že leta 1992.

2.2.3. Samoomejitveni ukrepi pri izvozu

Samoomejitveni ukrepi pri izvozu so dogovori, s katerimi vlada uvozne države pri tujih izvoznikih doseže »prostovoljno« omejitev izvoza v to državo. Uvozne omejitve kot prikrit način zaščite domačega gospodarstva pred tujim uvozom danes uporabljajo zlasti velike države. ZDA je sprejem samoomejitvenih ukrepov pri izvozu dosegla pri azijskih in drugih izvoznikih na trge ZDA vse od konca leta 1960 (Pugel, Lindert, 2000, str. 147). WTO ima omejene možnosti nadzora nad izvoznimi omejitvami, saj je ukrep bilateralne narave in velja samo za državi podpisnici. Uporaba izvoznih omejitev je po ocenah WTO v porastu in je oblika diskriminacijske prakse usmerjanja zunanjetrgovinske menjave.

2.2.4. Stimulacije

Stimulacija ali subvencija je ukrep zaščite domačega gospodarstva, ki ga država ne izvaja neposredno na meji pri uvozu blaga. S stimulacijami se neposredno povečajo dohodki in neposredno ali posredno zmanjšajo stroški podjetij iz zaščitene dejavnosti, ki poslujejo s tujino. Praviloma veljajo za izvoznike, lahko pa so namenjene tudi celotni proizvodnji določenega proizvoda. Stimulacije se izvoznikom plačujejo z uporabo proračunskih sredstev države (Kumar, 1999, str. 191).

V pravilniku WTO so stimulacije opisane kot »nepoštena konkurenca« in uvoznim državam dovoljujejo nadomestilo škode v obliki povračilnih dajatev. Uporaba ukrepa je

po pravilih WTO dovoljena za uveljavitev nacionalno sprejetih pomembnih socialnih ali gospodarskih razvojnih ciljev. Članice WTO soglašajo, da subvencije, ki jih ena od njih uporablja, lahko povzročajo negativne učinke drugim državam članicam. Države članice lahko stimulacije uporabljajo le v skladu z določbami posebnega sporazuma, sprejetega v času Tokijskega kroga pogajanj.

2.2.5. Prelevmani

Prelevmani so ukrep usmerjanja mednarodne menjave agrarnih proizvodov. Država predpiše lastniku blaga posebno dajatev v nacionalnem denarju, ki jo mora plačati, ko blago prečka državno mejo. Država z ukrepom dodatno zaščiti domačo proizvodnjo pred tujo konkurenco tistih proizvodov, ki imajo zajamčene odkupne cene ali pa na drug način opredeljene domače cene. Način določanja prelevmana je podoben kot pri davku. Učinki prelevmana so podobni kot pri carini, saj povzročijo podražitev uvoza in boljše dohodkovne ter proizvodne možnosti za domače proizvajalce (Kumar, 1999, str. 197).

Znesek prelevmanske dajatve je prilagodljiv in ga država spreminja glede na razliko do domače cene, ki nastaja zaradi spreminjanja uvoznih (svetovnih) cen. Prelevmani se hitro spreminjajo in lahko dosegajo zelo visoke relativne vrednosti, zato so zelo neprijeten ukrep tako pri izvoznikih kot uvoznikih. Članice WTO so sprejele odločitev, da bodo po uveljavitvi Urugvajskega kroga pogajanj članice GATT prelevmanske dajatve preoblikovale v carine. Tako naj bi se njihove stopnje dodale veljavnim carinskim stopnjam (npr. 10-odstotna carinska stopnja + 5-odstotni prelevman = 15-odstotna nova carinska stopnja).

2.2.6. Dumping

Dumping pomeni prodajo proizvodov v tujini po ceni, nižji od njihove »normalne« cene. Normalna cena ima dve opredelitvi. To je cena, po kateri se proizvod prodaja na domačem trgu. Dumping je v skladu z omenjeno opredelitvijo mednarodna cenovna diskriminacija, ki koristi kupcem izvoznih proizvodov. Druga opredelitev pravi, da je normalna cena tista, ki je enaka povprečnim stroškom proizvodnje proizvoda, ki vključuje tudi dobiček. Dumping pomeni prodajo proizvodov v tujini po ceni, nižji od celotnih povprečnih stroškov proizvoda (Pugel, Lindert, 2000, str. 184).

Država, ki dokaže tržno prednost tujega izvoznika zaradi prodajnega dumpinga, lahko uvede antidumpinško dajatev na uvoz proizvodov tujega izvoznika. Pravila GATT določajo, da se lahko uvede antidumping ukrepe, če je cenovni dumping dokazan in če je istočasno ugotovljena in dokazana tudi materialna gospodarska škoda, povzročena domačim proizvajalcem zaradi cenenega uvoza dumpinškega proizvoda.

2.2.7. Standardi kakovosti

Pri omejevanju uvoza lahko država uporablja prikrite načine, s katerimi prepreči tujo konkurenco na domačem trgu. Natančno zakonodajo s podrobnimi predpisi o kakovosti proizvodov, ki določajo zahteve glede varnosti, ekološke sprejemljivosti, zdravja in sanitarnih lastnosti proizvoda, lahko država uvede za zaščito domačih proizvajalcev. Predpisi so lahko tako podrobni, da jih zmorejo dosegati samo domači proizvajalci. Z uporabo tehničnih standardov in predpisov se je EU v preteklosti ubranila uvoza ameriške govedine, ki vsebuje v EU nedovoljene rastne hormone (Pugel, Lindert, 2000, str. 152). WTO je sprejela pravila, ki naj bi preprečila, da bi prepisi in standardi v določeni državi delovali tako, da bi ovirali mednarodno menjavo.

3. PROTEKCIONISTIČNA PRAKSA ZDA

3.1. Ameriška jeklarska industrija

Jeklarska industrija je ena najbolj zaščiteneh gospodarskih panog v Združenih državah Amerike (ZDA), v njej je bil leta 2001 ustvarjen le približno en odstotek BDP in zaposlenih manj kot 0,1 odstotka ameriških delavcev (Marsden, 2002, str. 6). ZDA so v preteklosti uporabljale, in to počnejo še danes, različne ukrepe zaščitne politike za jeklo: kvote, carine, subvencije, prostovoljne omejitve pri izvozu, antidumpinški zakon.

Ameriški predsednik Richard Nixon je leta 1969 prisilil Japonsko in zahodnoevropske države v sprejetje prostovoljnih omejitev pri izvozu jekla namesto uvedbe kvot. Kasneje so ZDA domače jeklarje pred uvozom jekla iz tujine zaščitile s protidumpinškim zakonom iz leta 1921, ki ga je leta 2001 Svetovna trgovinska organizacija (World Trade Organization - WTO) prepovedala še dalje uporabljati. Omenjenega leta so ZDA, po podatkih WTO, domača jeklarska podjetja zaščitile pred uvozom tujega jekla z več kot 100 primeri uvedbe antidumpinških in povračilnih dajatev na uvoz jekla iz več kot 30 držav sveta. Ameriška velika jeklarska podjetja so v preteklih 25 letih prejela več kot 17 milijard dolarjev državnih subvencij, vendar ostajajo nekonkurenčna tujim, predvsem pa domačim majhnim jeklarskim podjetjem, ki proizvajajo jeklo z okoli 20 odstotkov nižjimi stroški (Rushford, 2002, str. 5).

Jeklarsko industrijo lahko glede na tehnologijo, delovno silo in velikost delimo na:

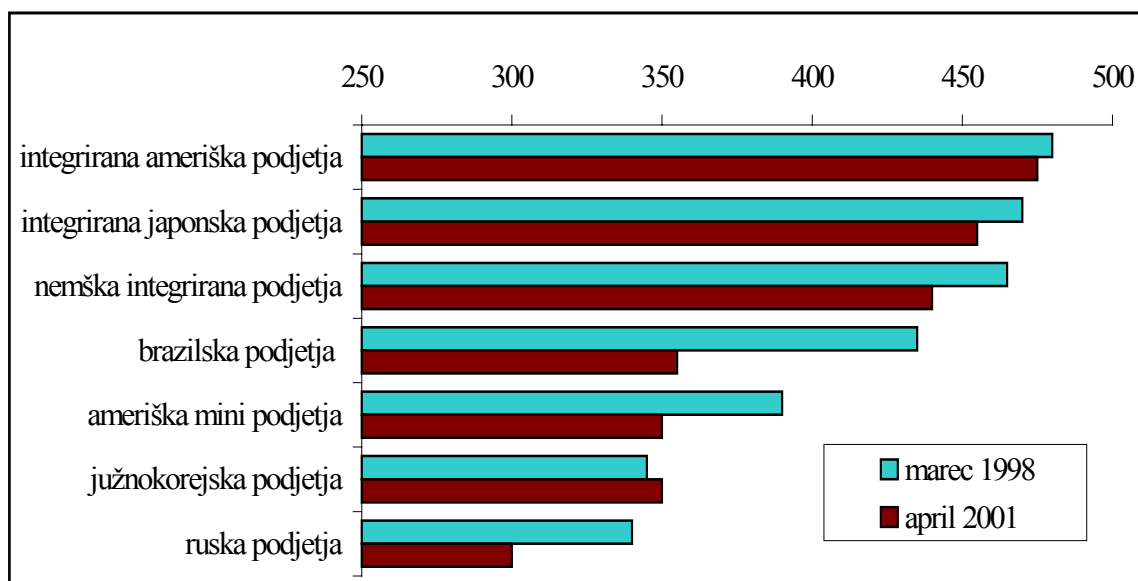
- velika integrirana podjetja
- mala, mini podjetja.

Integrirana podjetja so delovno in kapitalsko intenzivna, pogosto tehnološko zastarela ter imajo sindikalno organizirano delovno silo. Mini podjetja so fleksibilna, tehnološko razvita, brez sindikatov in imajo nižje proizvodne stroške. Integrirana podjetja izgubljajo tržni delež na domačem trgu jekla; leta 2001 so imela okoli 25-odstotni tržni delež, medtem ko so še leta 1976 obvladovala okoli polovico domačega trga. Mini

podjetja so v istem obdobju prevzemala dele trga, ki so jih obvladovala integrirana podjetja. V obdobju 1976-2001 so za petkrat povečala svoj tržni delež na domačem trgu in so leta 2001 obvladovala okoli polovico trga (Rust never sleeps, 2002, str. 62). Proizvodna tehnologija v večini integriranih podjetjih je zastarela, za taljenje železove rude še vedno uporabljajo plavže; v majhnih podjetjih uporabljajo električne talilne peči. Mini podjetja v primerjavi z integriranimi podjetji za proizvodnjo ene tone pločevinastega jekla porabijo manj kot tretjino delovne sile.

Plače delavcev v mini podjetjih so nižje, saj delavci niso vključeni v sindikat ameriških jeklarjev (United Steelworkers of America). Integrirana podjetja plačujejo pokojninski dodatek in zdravstveno zavarovanje za upokojene delavce, ki so si ga delavci s pomočjo sindikata jeklarjev izborili v zameno za znižanje plač v 1980-ih letih. Skupni znesek vseh plačil velikih podjetij za pokojnine in zdravstveno zavarovanje okoli 600.000 upokojenih delavcev znaša 13 milijard dolarjev na leto. V velikih jeklarskih podjetjih je bilo leta 2001 zaposlenih okoli 160.000 delavcev, kar pomeni, da en zaposlen delavec plačuje zdravstveno zavarovanje in pokojninski dodatek za skoraj 4 upokojene delavce (Romancing Big Steel, 2002, str. 48). Plačila upokojenim delavcem predstavljajo za velika jeklarska podjetja veliko finančno breme in so eden od vzrokov za stečaj vrste velikih podjetij, ki se je pričel po letu 1998. Mini podjetja ne plačujejo dodatka za pokojnino in zdravstvenega zavarovanja za upokojene delavce. Integrirana podjetja imajo najvišje proizvodne stroške na svetu, mini podjetja pa imajo nižje stroške od japonskih, nemških in brazilskih proizvajalcev jekla.

Slika 1: Stroški proizvodnje tone pločevinastega jekla pomembnejših svetovnih proizvajalcev jekla, izraženi v ameriških dolarjih v marcu leta 1998 in aprilu leta 2001

Vir: Rust never sleeps. The Economist, London, 9. marec 2002, str. 60-61.

Tabela 1: Kazalci poslovanja izbranih integriranih in mini jeklarskih podjetij na področju ZDA, izraženi v ameriških dolarjih, v obdobju od leta 1998 do 3. trimesečja leta 2000

Leto	1998	1999	2000 I-III trimesečje	Sprememba I-III 2000 I-III 1999
Integrirana podjetja	(US Steel, Bethlehem, National, LTV, AK Steel, Weirton, Geneva Steel)			
Proizvodnja (1000 ton)	39 128	38 808	31 859	10.1%
Prihodki (milijonov \$)	19 762	21 956	18 474	14.5%
Dobiček (milijonov \$)	883	- 483	- 220	47.0%
Mini podjetja	(Nucor, Oregon, California, Steel Dynamics)			
Proizvodnja (1000 ton)	11 693	12 476	11 425	9.1%
Prihodki (milijonov \$)	6 232	6 137	5 172	14.7%
Dobiček (milijonov \$)	327	351	298	31.0%
Integrirana podjetja				
U. S. Steel Group				
Proizvodnja (1000 ton)	9 694	9 642	7 658	8.7%
Prihodki (milijonov \$)	6 184	5 380	4 542	15.7%
Dobiček (milijonov \$)	364	44	118	1080.0%
AK Steel				
Proizvodnja (1000 ton)	5 508	5 934	4 443	-0.9%
Prihodki (milijonov \$)	4 021	4 285	3 482	9.0%
Dobiček (milijonov \$)	330	65	117	63%
National steel				
Proizvodnja (1000 ton)	5 068	5 543	4 373	9.0%
Prihodki (milijonov \$)	2 848	2 850	2 247	7.5%
Dobiček (milijonov \$)	84	- 43	- 62	- 72.0%
LTV				
Proizvodnja (1000 ton)	6 827	6 776	6 220	16.2%
Prihodki (milijonov \$)	4 273	4 120	3 773	26.4%
Dobiček (milijonov \$)	- 27	- 212	- 368	- 154.0%
Mini podjetja				
Nucor				
Proizvodnja (1000 ton)	7 404	7 597	7 719	13.4%
Prihodki (milijonov \$)	4 151	4 009	3 577	22.6%
Dobiček (milijonov \$)	264	245	231	57.0%
Steel Dynamics				
Proizvodnja (1000 ton)	1 285	1 696	1 323	5.5%
Prihodki (milijonov \$)	515	619	540	22.0%
Dobiček (milijonov \$)	32	39	47	82.0%

Vir: U.S. Steel Firms. Evropska unija.

[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_260760.htm]

V Tabeli 1 so prikazani kazalci poslovanja največjih integriranih jeklarskih podjetij: US Steel, Bethlehem, National, LTV, AK Steel, Weirton, Geneva Steel. Ti kazalci kažejo na občutno poslabšanje uspešnosti poslovanja podjetij. Leta 1998 so izbrana integrirana podjetja skupaj ustvarila dobiček v višini skoraj 900 milijonov dolarjev, naslednje leto pa izgubo v višini skoraj pol milijarde dolarjev. Velike izgube leta 1999 ni mogoče razložiti z zmanjšanjem obsega proizvodnje, saj so se opazovanega leta prihodki v primerjavi s predhodnim letom povečali. Negativen poslovni rezultat skupine integriranih podjetij je predvsem posledica gibanja cen jekla v opazovanem obdobju; cena ploščatega jekla na ameriškem trgu je ob koncu leta 1998 padla na 210 dolarjev, najnižjo nominalno raven v preteklih 20 letih, brez upoštevanja inflacijskih gibanj. Izguba se je v obdobju od januarja do septembra leta 2000 v primerjavi z enakim obdobjem v predhodnem letu zmanjšala za 47 odstotkov.

Podatki o poslovnem uspehu posameznih integriranih podjetij kažejo, da sta podjetji U.S. Steel Group in AK Steel v celem opazovanem obdobju poslovali z dobičkom. Dobiček U.S. Steel Group je bil leta 1999 v primerjavi s predhodnim letom manjši za 88 odstotkov, kar predstavlja zelo veliko zmanjšanje uspeha poslovanja podjetja. Integrirani podjetji National Steel in LTV sta v celotnem opazovanem obdobju, razen National Steel leta 1998, poslovali z izgubo.

Skupina mini jeklarskih podjetij (Nucor, Oregon, California, Steel Dynamics) je v celotnem opazovanem obdobju od začetka leta 1998 do konca tretjega četrtletja leta 2000, gledano z vidika celotnega ustvarjenega dobička vseh podjetij, poslovala z dobičkom. Skupni dobiček se je leta 1999 v primerjavi s prejšnjim letom malo povečal, v obdobju januar-september 2000 pa je bilo povečanje dobička precejšnje, kar 31-odstotno.

3.2. Preiskava ITC

Padec cene vroče valjanega ploščatega jekla na ameriškem trgu od 350 dolarjev za tono v začetku leta 1997 na 210 dolarjev za tono ob koncu leta 1998 je povzročil stečaj vrste integriranih podjetij (Trouble on the Cuyahoga, 2002, str. 60). V obdobju od leta 1998 do konca leta 2001 je v stečajni postopek prišlo okoli 30 jeklarskih podjetij, s tem so se proizvodne zmogljivosti jeklarjev iz ZDA zmanjšale za 20 do 30 odstotkov (Magnusson, 2002, str. 39). Padec cen je bil posledica velikega presežka svetovne proizvodnje jekla v primerjavi s svetovno porabo jekla. Po ugotovitvah mednarodnega inštituta za jeklo in železo so jeklarska podjetja po svetu konec leta 2001 obratovala s 77-odstotnimi zmogljivostmi. Kljub delni izkoriščenosti zmogljivosti podjetja na trgu niso uspela prodati celotne letne proizvodnje v obsegu 827 milijonov ton, marveč le 722 milijonov ton jekla.

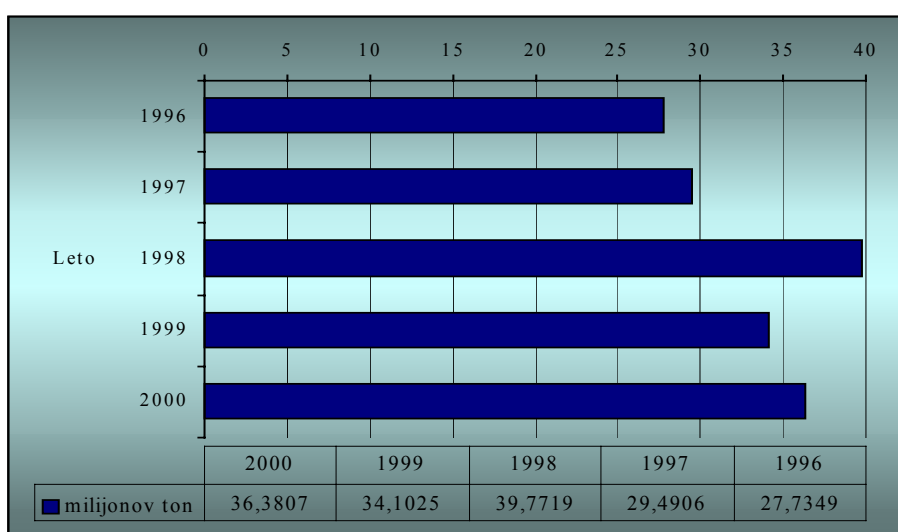
Velika ameriška jeklarska podjetja so jeklo prodajala po ceni, ki je bila nižja od stroškov njegove izdelave, da so lahko ohranjala pridobljene tržne deleže na domačem

trgu. Integrirana podjetja so leta 2001 ustvarila na proizvedeno tono jekla v povprečju 57 dolarjev izgube zaradi prenizke ravni cen jekla. Podjetja so za nizko raven cen »krivila« uvoz cenejšega jekla iz tujine, ki se je v devetdesetih letih dvignil od desetih na trideset milijonov ton (Hladnik-Milharčič, 2002, str. 3). Ameriški jeklarji so od države zahtevali zaščito pred uvozom jekla iz tujine, ki je pospešil propadanje velikih jeklarskih podjetij.

Ameriški predsednik George W. Bush je ameriškim jeklarskim delavcem junija 2001 obljubil preiskavo pri ameriški komisiji za mednarodno trgovino (United States International Trade Commission – ITC) o uvozu proizvodov iz jekla po dumpinških cenah in o upravičenosti uvedbe posebnih zaščitnih ukrepov pri uvozu proizvodov iz jekla. V primeru dokazane škode domačih proizvajalcev zaradi čezmernega uvoza lahko država v skladu s pravilom »zaščite« WTO začasno uvede posebne zaščitne ukrepe, s katerim omeji uvoz, ki bi bili tudi v skladu z ameriško trgovinsko zakonodajo.

ITC je 20. februarja 2002 v končnem sporočilu za javnost objavila, da je ameriška jeklarska panoga, v skladu s 201. členom ameriškega Trgovinskega zakona iz leta 1974 (1974 Trade Act), **materialno oškodovana** zaradi subvencioniranega uvoza jeklenih palic iz Francije, Italije, Južne Koreje in Velike Britanije, ki se prodajajo v ZDA po nepošteno nizki ceni. Štiri leta trajajoča **povodenj tujega uvoza jekla** je po mnenju ITC povzročila oz. lahko povzroči stečaj polovice ameriške jeklarske industrije. Na podlagi poročila ITC je ameriška administracija za trgovino ugotavljala kompenzacijske davke in protidumpinške zahteve na že uvoženo jeklo. Uvoz jekla v ZDA v štiriletnem obdobju pred začetkom preiskave ITC je prikazan na sliki 2 in tabeli 2.

Slika 2: Količinski obseg uvoza izdelkov iz jekla v ZDA v obdobju od 1996 do 2000

Vir: U.S. imports of steel products. U.S. International Trade Commission [URL:http://dataweb.usitc.gov/scripts/steel_reports.asp?CODE=A1.1&list_name=overa II], 24.7.2002.

Tabela 2: Uvoz jekla v ZDA v obdobju od leta 1996 do 2000 po skupinah izdelkov v milijonih ton jekla

Leto / Skupina izdelkov	1996	1997	1998	1999	2000	Rast uvoza 1996- 2000
1. nelegirano in legirano ploščato jeklo	18.851	19.743	25.822	21.545	21.510	14.1%
2. nelegirani in legirani dolgi izdelki	6.060	6.395	9.956	8.962	9.941	64.0%
3. nelegirane in legirane cevi	2.353	2.851	3.383	2.811	4.046	72.0%
4. nelegirano in legirano orodno jeklo	0.471	0.502	0.610	0.785	0.884	87.6%
Skupaj:	27.735	29.491	39.772	34.103	36.381	31.2%

Vir: U.S. imports of steel products. U.S. International Trade Commission
[URL:http://dataweb.usitc.gov/scripts/steel_monthly/steel_reports.asp?Code=A3.2&list_name=overall], 24.7.2002.

Iz tabele 2 je razvidno, da se je celoten obseg uvoza izdelkov iz jekla v ZDA leta 2000 v primerjavi z letom 1996 občutno povečal. Sorazmerno malo se je v opazovanem obdobju povečal uvoz ploščatega jekla. Količinski obseg uvoza jeklenih cevi, dolgih izdelkov in orodnega jekla se je v obdobju 1996-2000 povečal za več kot 60 odstotkov.

ITC je predsedniku Georgu W. Bushu predlagala uvedbo štiri leta trajajoče carine na jeklo, ki bi znašala med 20 in 40 odstotkov vrednosti uvoza. Uvedba maksimalnih carin naj bi bila po besedah ITC enaka povzročeni škodi jeklarski industriji. Ameriški predsednik ima pravico, da sam odloča, ali bo omejil uvoz jekla oziroma kakšen instrument bo pri tem uporabil. ITC je svetovalno telo predsednika.

3.3. Uvedba carine na jeklo

Ameriški predsednik George W. Bush je 5. marca 2002 sprejel odločitev o uvedbi začasnega zaščitnega ukrepa v obliki povečanja carin in uvedbe kvot na uvoz jekla v ZDA. Odločitev je bila sprejeta na temelju priporočil ITC, ki je ugotovila, da uvoz tujega jekla ogroža ameriška jeklarska podjetja. Predsednik je dejal, da z ukrepom domači jeklarski panogi nudi možnost, da se prilagodi poplavi tujega uvoza. 50 let tujih

intervencij na svetovnem trgu jekla je privedlo do stečajev domačih jeklarskih podjetij, neučinkovite alokacije in izgub delovnih mest v jeklarstvu. Zaščita pred tujo konkurenco v obliki izredne carine bo pomagala ameriškim jeklarskim delavcem, skupnostim, ki so odvisne od jekla, in ameriškim jeklarskim podjetjem pri potrebnem prestrukturiranju panoge, kar bo zagotovilo njihovo dolgoročno konkurenčnost (President announces temporary safeguards for steel industry, 2002).

Ukrep, sprejet za obdobje treh let in enega dne, je začel veljati 20. marca 2002. Izrednih carin niso uvedli za vse vrste izdelkov iz jekla (za orodno jeklo carina ne velja). Ameriška vlada se je v skladu s sporazumom Svetovne trgovinske organizacije (WTO) "Agreement on Safeguards" (Zaščitni sporazum) odločila za padajoče carinske stopnje. Vsako leto se carinska stopnja glede na predhodno leto zmanjša, tako se bodo ameriška jeklarska podjetja postopno pripravila na odpravo izredne carine po končanem obdobju, za katerega veljajo. Od skupnega uvoza jekla v ZDA v obsegu 27 milijonov ton v letu 2001 bi izredna carina po predvidevanjih ameriške vlade veljala za 20 milijonov ton jekla, kar predstavlja 74 odstotkov celotnega uvoza jekla v ZDA. Dejanski vpliv carine na uvoz je bil in bo tudi v prihodnosti precej manjši od predvidevanj ameriške vlade.

Kvote so bile uvedene (samo) na uvoz valjanega jekla v ploščah. Količinska omejitev na uvoz jeklenih plošč prvo leto znaša 4,9 milijona ton, drugo leto 5,35 milijona ton in 5,81 milijonov ton v tretjem letu. Povečanje carine ne bo veljalo za uvoz v obsegu kontingenta, dodatne carinske dajatve pa bo potrebno plačevati za količine, ki presegajo omejitve.

Ukrep je ameriška vlada sprejela, sklicujoč se na sporazum "Agreement on Safeguards" WTO, ki državam članicam dovoljuje uporabo začasnih uvoznih omejitev za zaščito občutljive panoge pred nenadnim preplavljenjem domačega trga s strani tujega uvoza, vendar je kršila neko drugo pravilo omenjenega sporazuma WTO.

Zaščitna carina ni bila uvedena za vse države uvoznice jekla v ZDA. EU je trdila, da je zaščitna carina, ki je uveljavljena za določene države uvoznice v ZDA, za druge pa ne, v nasprotju s trgovinskim sporazumom WTO. Izjeme so Mehika in Kanada, s katerima imajo ZDA sklenjen sporazum o prosti trgovini (NAFTA), Jordanija, Izrael in nekatere države v razvoju (Argentina, Tajska, Južna Afrika, Turčija). Med pravila trgovinskega sporazuma WTO – Splošni sporazum o carin in trgovini (GATT), sodi pravilo nediskriminacije oz. največje ugodnosti. Pravilo nediskriminacije zahteva, da pogodbenica GATT enako obravnava vsako pogodbenico GATT v smislu mednarodnih trgovinskih odnosov (Kumar, 2000, str. 10).

Tabela 3: Skupine proizvodov iz jekla, za katere so ZDA 20. marca 2002 uveljavile 8-do 30-odstotne dodatne carine na uvoz tujega jekla

Vrste jekla	Dodatne carinske dajatve		
	1. leto	2. leto	3. leto
1. Valjano v ploščah	30%	24%	18%
2. Vroče valjane palice	30%	24%	18%
3. Hladno valjane palice	30%	24%	18%
4. Nelegirani profili	15%	12%	9%
5. Določeno cevasto jeklo	15%	12%	9%
6. Določeni legirani polizdelki	13%	10%	7%
7. Nerjavne palice	15%	12%	9%
8. Nerjavne cevi	15%	12%	9%
9. Pločevina	30%	24%	18%
10. Nerjavna žica	8%	7%	6%

Vir: President announces temporary safeguards for steel industry. Bela hiša, 5.3.2002.
[URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/print/20020305-6.html>]

3.3.1. Izključitev plačila carine

Carina na uvoz jekla v ZDA vsebuje predpis o izključitvi plačila carine določenim uvoznikom jekla. Podjetje je oproščeno plačila carine, če uporablja posebne vrste jekla, ki jih domača, ameriška jeklarska podjetja, niso sposobna proizvesti. Zahtevke za oprostitev plačila carine po proučitvi odobri ali zavrne ameriški državni oddelek za trgovino. Na oddelku so po uvedbi zaščitne carine prejeli okoli 1000 zahtev, predvsem manjših jeklarskih podjetij, odobrili pa so le 150 zahtev (King, 2002, str. 1).

Določilo izključitve so uspešno uporabila predvsem tuja jeklarska podjetja, zahteve ameriških porabnikov jekla po oprostitvi plačila carine so bile večinoma zavrjene. Največjo oprostitev je dobilo južnokorejsko jeklarsko podjetje Posco, ki ima skupaj s podjetjem U.S. Steel v lasti jeklarno v ameriški zvezni državi Kalifornija. Podjetje bo v skladu z dogovorom z ameriškim oddelkom za trgovino v ZDA nadalje izvažalo 750.000 ton vroče valjanega jekla v palicah na leto brez plačila carine. Vsak uvoz vroče valjanega jekla v palicah iz katerekoli druge države sveta je ocarinjen s 30-odstotno carinsko davščino. Ameriški proizvajalci in porabniki jekla so bili nezadovoljni s takšnim odločitvam ameriškega oddelka za trgovino.

Avstralskemu podjetju BHP Billton je pri ameriškem oddelku za trgovino uspelo doseči oprostitev plačila carine za 250.000 ton vroče valjanih jeklenih palic. Podjetji Posco in BHP Billton sta uspeli doseči oprostitev plačila s prepričevanjem trgovinskih uradnikov, da dobavljata posebno vrsto jekla na vzhodno obalo ZDA, ki je nobeno domače jeklarsko podjetje ni sposobno proizvesti. Ameriškemu podjetju Posco je korejsko

partnersko podjetje dobavljalo jeklo že od sredine 1980-ih let, zato je na podlagi dolgoletne strateške povezave podjetje utemeljeno upravičeno oprostitev carine. Zavrnitev zahteve podjetja Posco bi povzročilo resne težave poslovnega modela podjetja, ki je skupna naložba ameriškega in tujega kapitala (King, 2002, str. 2).

Več sto ameriških podjetij ni uspelo doseči oprostitve plačila carine. Eno izmed njih je Precision Tube Technology Inc., ki izdeluje specializirano opremo za ameriška naftna podjetja. Pri proizvodnji uporablja posebno vrsto jeklenih plošč, ki jih proizvaja francosko podjetje Usinor SA. Podjetje je pri ameriškem oddelku za trgovino zaprosilo za oprostitev plačila carine, ker v ZDA ni ustreznega jeklarskega podjetja, ki bi bilo sposobno proizvesti posebno vrsto ploščatega jekla. Zahteva je bila zavrnjena na podlagi pritožbe podjetja Bethlehem Steel Corp., ki je ugovarjalo, da lahko v njihovih plavžih proizvedejo posebno vrsto jekla v ploščah. Podjetje Precision Tube je že pred leti zavrnilo ponudbo Bethlehem Steela o dobavi posebne vrste jekla (King, 2002, str.2).

3.4. Zaščitni sporazum WTO

ZDA so izredne carine na jeklo uvedle na podlagi zaščitnega sporazuma (Agreement on Safeguards – ASS), ki članicam WTO dovoljuje uporabo začasnih zaščitnih ukrepov za omejitve uvoza določenega proizvoda. Uporaba zaščitnih ukrepov je bila v mednarodni trgovini omogočena že leta 1947 s sporazumom GATT. V preteklosti vse do sprejetja sporazuma ASS države zaščitnih ukrepov niso pogosto uporabljale. Domače proizvajalce so države zaščitile predvsem z dvostranskim dogovarjanjem, ki je potekalo izven WTO. Z dogovori so uvozne države pri izvoznih državah dosegli sprejem »prostovoljnih« izvoznih omejitev, s katerimi so se države zavezale, da bodo omejile svoj izvoz v določeno državo.

S sprejetjem sporazuma ASS je WTO prepovedala uporabo dvostranskih dogovorov za omejevanje mednarodne trgovine in časovno omejila uporabo zaščitnih ukrepov. Sporazum državam članicam organizacije prepoveduje vsiljevanje, sprejemanje ali ohranjanje prostovoljnih izvoznih omejitev, dogovorov o delitvi izvoznih trgov in vseh podobnih dogovorov na izvozni ali uvozni strani (Agreement on Safeguards, 1998, 11. člen). Ukrepi, predvideni s sporazumom, lahko trajajo (največ) štiri leta in se lahko (samo enkrat) ponovno uvedejo za obdobje štirih let. Ukrepi skupno ne smejo veljati za obdobje, daljše od osmih let.

Drugi člen sporazuma določa pogoje, pod katerimi država lahko uvede zaščitne ukrepe. Ukrepe lahko država uvede v primeru absolutnega ali relativnega povečanja količin uvoza določenega proizvoda glede na domačo proizvodnjo. Porast uvoza mora biti tolikšna, da povzroča ali lahko povzroči **pomembno škodo (serious injury)** domači industriji, ki proizvaja podoben ali konkurenčen proizvod. Pomembna škoda je v sporazumu opredeljena kot izrazito poslabšanje pozicije domače industrije.

Zahtevo za uvedbo ukrepov svoji vladi podajo podjetja ali predstavniki industrije. V tretjem in četrtem členu sporazuma so določeni pogoji preiskave državnih oblasti, s katero se ugotavlja utemeljenost zahteve po zaščiti domače industrije. Postopek preiskave ima določen potek, o njem sproti obveščajo javnost. Oblasti, ki vodijo preiskavo, morajo vse strani obvestiti o začetku preiskave in terminih javnih zaslišanj, na katerih lahko uvozniki, izvozniki in druge zainteresirane strani predstavijo svoje dokaze in stališča glede koristnosti uvedbe zaščitnih ukrepov z vidika javnega interesa. V preiskavi je potrebno oceniti vse pomembne dejavnike, ki vplivajo na položaj domače industrije. Tako se ocenjuje stopnjo in obseg rasti uvoza proizvoda, spremembe v potrošnji proizvoda, proizvodnjo, produktivnost, izkoriščenost zmogljivosti, dobičke in izgube ter zaposlenost (Agreement on Safeguards, 1998, 4. člen).

V sklad s sporazumom se zaščitne ukrepe lahko uvede le v tolikšnem obsegu, da preprečijo ali povrnejo škodo domače industrije in hkrati domači industriji omogočijo, da se prilagodi. Količinske omejitve (kvote) kot oblika zaščite domače industrije uvoza ne smejo količinsko omejiti na raven, manjšo od letnega povprečnega uvoza preteklih treh let, za katera so dostopni statistični podatki, razen v primeru jasne utemeljitve, da je potrebna drugačna raven kvot za preprečitev ali povrnitev škode.

Država, ki omeji tuj uvoz in s tem zaščiti domačo industrijo, mora državam izvoznicam povrniti škodo zaradi zmanjšane ali zavrtega izvoza. Povrnitev škode (kompenzacijo) izvozne države dosežejo s posvetovanjem z državo uvoznico. V primeru neuspešnih posvetovanj o višini kompenzacij lahko izvozna država uvede povračilne ukrepe. Država lahko na primer uvede dodatne carine na proizvode iz države, ki je uvedla zaščitne ukrepe. V primeru, da država uvede zaščitne ukrepe v skladu s sporazumom in na podlagi absolutnega porasta uvoza iz izvozne države, mora država izvoznica počakati najmanj tri leta od uvedbe ukrepov, preden lahko uvede povračilne ukrepe.

Sporazum v drugem členu sicer določa, da lahko država uvede zaščitne ukrepe ne glede na izvor proizvoda, torej proti vsem državam izvoznicam, vendar so članice države v razvoju do neke mere izvzete iz zaščitnih ukrepov v skladu z devetim členom sporazuma. Zaščitne ukrepe lahko uvozna država proti državi v razvoju uvede le v primeru, ko uvoz proizvoda iz države v razvoju predstavlja več kot tri odstotke celotnega uvoza proizvoda v uvozno državo oziroma če uvoz iz držav v razvoju z manj kot tri odstotnim deležem celotnega uvoza skupaj predstavlja več kot devet odstotkov celotnega uvoza proizvoda v uvozno državo.

Zaščitni odbor (Safeguard Committee) nadzira izvrševanje zaščitnih ukrepov, predvidenih s sporazumom. Članica je dolžna odbor obvestiti o začetku preiskave v zvezi z oškodovanjem ali resni nevarnosti oškodovanja, poteku in ugotovitvah preiskave ter o sprejemu ali spremembi zaščitnih ukrepov. Članica mora odboru predložiti vse informacije, ki vsebujejo dokaze o škodi, nastali zaradi povečanega uvoza, podroben opis proizvoda in predvidenega ukrepa, predviden datum uvedbe ukrepa in potek postopne liberalizacije ukrepa (Agreement on Safeguards, 1998, člen 12).

4. ODGOVOR EU NA AMERIŠKE UKREPE

ZDA so pomemben trg za države izvoznice jekla, kot so Brazilija, Japonska, Južna Koreja, Rusija, Kitajska, in EU. Ameriške carine na jeklo znatno omejujejo okoli 10 odstotkov svetovne trgovine izdelkov iz jekla (George Bush, protectionist, 2002, str. 13). EU na ameriški trg izvozi okoli štiri milijone ton jekla na leto, uvozne carine pa veljajo za več kot polovico te količine. Predstavniki EU so po uvedbi ameriškega ukrepa izrazili bojazen, da evropsko jeklo za izvoz v ZDA, za katerega bo veljala izredna uvozna carina, ne bo izvoženo v ZDA. Izredne carine so tako visoke, da bi evropskim jeklarskim podjetjem izvoz jekla v ZDA povzročal izgubo. Druga nevarnost za položaj evropskih jeklarjev je bilo povečanje uvoza jekla v Unijo. Izvoznice jekla v ZDA bi zaradi zapiranja ameriškega trga na trge EU lahko preusmerile okoli 16 milijonov ton jekla, prvotno namenjenega izvozu v ZDA (Mašanović, 2002, str. 1). Dodatna ponudba jekla na notranjem trgu bi povzročila padec cen jekla in s tem zmanjšanje prihodkov evropskih jeklarskih podjetij.

4.1. Značilnosti jeklarske panoge EU

V Evropski uniji (EU) so leta 2001 proizvedli 159 milijonov ton jekla, kar je predstavljalo 19 odstotkov svetovne proizvodnje jekla, ki je znašala okoli 800 milijonov ton (Ameriški ukrepi bodo prizadeli EU, 2002). Celotna vrednost proizvodnje v jeklarski panogi znaša po ocenah Evropske skupnosti za premog in jeklo (ECSC – European Coal and Steel Community) 80-90 milijard evrov. Unija je največja svetovna proizvajalka in porabnica jekla. Omenjenega leta so države članice porabile 140 milijonov ton jekla oz. okoli 20 odstotkov svetovne porabe. Evropska jeklarska panoga ustvari okoli 1,8 odstotka dodane vrednosti in zaposluje 1,5 odstotka (okoli 290.000 delavcev) delovne sile predelovalne industrije EU (The state of the competitiveness of the steel industry in the EU, 1999, str. 6).

Ekonomsko politiko v jeklarski panogi vodi ECSC, ki je bila ustanovljena s sledečima sporazumoma: Evropski sporazum o premogu in jeklu, sprejet v Parizu leta 1951, in Evropski sporazum o premogu in jeklu, sprejet leta 1957 v Rimu. Sporazuma sta prenehala veljati 23. julija 2002 in bosta vključena v Sporazum o Evropski uniji (Treaty on the European Union).

Jeklarska panoga v EU je od konca 1980-ih let prešla proces temeljitega prestrukturiranja. Tržno usmerjena politike je bila v pomoč pri deregulaciji, privatizaciji, omejitvi državnih pomoči in odpravi zunanjetrogovinskih omejitev. Prestrukturiranje panoge je zahtevalo visoka vlaganja v raziskave in razvoj, ki so bile potrebne za uvedbo novih proizvodnih struktur in tehnologije. V obdobju 1995-1999 je unija panogi namenila 2,5 milijarde evrov subvencij. V to vsoto niso vključene subvencije za zaposlene, usposabljanje, raziskave in razvoj ter varovanje okolja (Marsden, 2002, str. 6).

4.1.1. Struktura jeklarske panoge

Struktura evropske jeklarske panoge se je po nekajletnem prestrukturiranju in privatizaciji podjetij, ki so bila v državni lasti, močno spremenila. Investicije v novejša procesa proizvodnje in tehnologijo so izboljšale uspešnost jeklarskih podjetij. Močno se je povečala produktivnost dela. Proizvodnja surovega jekla se je v preteklih desetih letih povečala za 20 odstotkov, medtem ko se je celotno število delavcev v panogi zmanjšalo za 40 odstotkov. Konkurenčnost panoge se je nadalje izboljšala s strateškim povezovanjem med evropskimi podjetji ter z združevanjem dveh ali več nekdanjih konkurenčnih podjetij. Leta 1993 je 5 največjih podjetij proizvedlo 23 odstotkov vsega jekla, danes ga proizvede več kot 60 odstotkov (The state of the competitiveness of the steel industry in the EU, 2000, str. 2).

4.1.2. Tehnologija jeklarske proizvodnje

V jeklarstvu se uporabljata dve osnovni tehnologiji proizvodnje. Integrirani jeklarski obrati v talilnih plavžih proizvajajo surovo jeklo iz železove rude in premoga. Omenjena tehnologija se uporablja predvsem za proizvodnjo pločevinastega in ploščatega valjanega jekla. Električne talilne peči so se v preteklosti uporabljale za proizvodnjo daljših proizvodov iz jekla. Tehnologija električnih peči za taljenje surovega jekla zahteva manj kapitalskih vlaganj in precej manjši obseg delovne sile kot tehnologija integriranih obratov, zato so jo pričeli uporabljati tudi za izdelavo ploščatega jekla. Delež jekla, proizvedenega v obratih s tehnologijo električnih peči, je leta 2000 v EU znašal 37 odstotkov, v ZDA pa 45 odstotkov. (The state of the competitiveness of the steel industry in the EU, 2000, str. 2).

4.1.3. Porabniki jekla

Jeklo je pomemben vhodni material za celotno gospodarstvo, porablja se v proizvodnji investicijskih dobrin (gradbeništvo, ladjedelništvo, itd.) in v proizvodnji potrošnih dobrin (avtomobilska panoga, gospodinjski pripomočki, itd.). Evropski proizvajalci jekla uspešno sodelujejo s porabniki na področju inovacij, ki se nanašajo na izboljšanje lastnosti (trdnost, teža, odpornost na zunanje vplive) in uporabe proizvodov.

V panogi so se na osnovi zahtev porabnikov razvile različne oblike poslovnih odnosov. Ključnim porabnikom jekla, npr. avtomobilskim podjetjem, na podlagi enoletnih pogodb večinoma dobavljajo proizvode iz jekla neposredno iz obratov. Posredna prodaja na osnovi kratkoročnih pogodb ali prodaje na trgu dosega okoli 40-odstotni delež v proizvodnji, namenjeni trgom EU (The state of the competitiveness of the steel industry in the EU, 2000, str. 2).

4.1.4. Varovanje okolja

Evropski proizvajalci jekla namenijo veliko pozornosti zaščiti okolja pred škodljivimi vplivi proizvodov in proizvodnje. Akcijski programi, izdelani na osnovi ekološkega menedžmenta EU, vsebujejo naslednje cilje: zmanjševanje porabe naravnih virov, varčevanje z energijo, zmanjševanje onesnaževanja, dodana vrednost stranskih proizvodov (Declaration of the ECSC consultative committee on the role of the steel in Europe at the beginning of the 21st century, 2001, str. 9).

Z različnimi ukrepi so zmanjšali porabo železove rude in premoga, npr. s kupovanjem visoko kvalitetne železove rude in izboljšanjem zmogljivosti talilnih peči. Danes je približno polovica jekla proizvedena iz odpadnega jekla, kar zmanjšuje porabo energije, naravnih virov in onesnaževanje. Podaljševanje življenjske dobe jekla zaradi boljše kakovosti prispeva k varčevanju z naravnimi viri.

Izdatki za energijo (elektriko in fosilna goriva) in surove materiale predstavljajo okoli 40 odstotkov proizvodnih stroškov jeklarskih podjetij. V preteklih 25 letih so v evropskih jeklarskih obratih zmanjšali porabo energije za okoli 40 odstotkov. Jeklarski obrati so s pomočjo optimizacije porabe energije zmanjšali specifične izpuste ogljikovega dioksida (CO₂) in žveplovega dioksida (SO₂) na najnižjo svetovno raven. Z vgradnjo filtrov za prah in dim so občutno zmanjšali izpuste trdnih delcev v ozračje (Declaration of the ECSC consultative committee on the role of the steel in Europe at the beginning of the 21st century, 2001, str. 10).

4.2. Odzivi evropskih politikov in časnikov

Uvedba carine na jeklo s strani ZDA je izzvala mnogo kritik držav izvoznic jekla na ameriški trg, ki jih je ukrep prizadel. Evropski minister za trgovino je ukrep označil kot »velik korak nazaj v svetovni trgovini«. Britanski premier Tony Blair je dejal, da je ameriški ukrep »nesprejemljiv in napačen«. Nemški ministrski predsednik Gerhard Schroeder je ameriško odločitev označil za grobo kršitev načel proste svetovne trgovine (Neil, 2002a, 1 str.). Wim Duisenberg, predsednik Evropske centralne banke, je dejal, da je ameriška odločitev izkoriščevalska akcija za zaščito ameriške industrije (EU May Follow U.S. Lead in Blocking Steel Imports, 2002, str. 6).

Evropski novinarji in komentatorji so ameriško odločitev ocenili še precej bolj ostro. Novinar francoskega časnika Le Monde je ameriškega predsednika Georgea Busha označil za svetohlinskega. Ameriški predsednik se je vse do sprejetja carine na jeklo v povezavi z vprašanji proste trgovine izkazal kot skrajnejš in mož z načeli in prepričanji. Predstavil se je kot zagovornik proste svetovne trgovine na podlagi povezovanja trgov, zato ukrep zaščite jeklarske panoge pred tujo konkurenco daje močan vtis svetohlinskosti oz. dvoičnosti. Bush je z odločitvijo izgubil kredibilnost "pridigarja" svobodne trgovine. Konzervativni francoski časnik Le Figaro je v zvezi z ukrepom ZDA zapisal, da se ameriški predsednik pri tem sploh ne ozira na svoje zaveznike. Zaradi podpore domačega, ameriškega gospodarstva so ZDA zavrnile tudi Kjotski protokol o segrevanju ozračja zaradi toplogrednih plinov in uvedle carino na jeklo. Moskovski dnevnik Izvestija je zapisal, da je uvedba carine na jeklo za rusko jeklarstvo skoraj smrtonosna. V Rusiji se jeklarji srečujejo s presežki jekla, omejevanje izvoza pa bo povzročilo verižno reakcijo. Izdatki za razvoj ruskih jeklarjev se zaradi zniževanja njihovih dohodkov manjšajo (EU sprožila postopek pri STO, 2002).

4.3. Uradni odziv EU

V odgovor na uvedbo carine na jeklo na uvoz v ZDA je Evropska komisija 18. marca 2002 javnosti predstavila strategijo, sestavljeno iz treh točk. Te točke so (European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports, 2002):

- dokazati, da ukrepi ZDA pomenijo kršitev pravil WTO,
- zaščititi notranji trg pred velikim povečanjem uvoza, ki ga lahko povzroči ameriški ukrep,
- doseči kompenzacijo zaradi zmanjšane izvoza v ZDA, skladno s pravili WTO.

4.3.1. Postopek pri WTO

ZDA so uvedle carino na jeklo na podlagi Zaščitnega sporazuma WTO, ki dovoljuje državam, da začasno zaščitijo domačo industrijo pred poplavo tujega uvoza. Evropska unija je ugotovila, da ameriški ukrep ne ustreza omenjenemu sporazumu. Količinski uvoz izdelkov iz jekla, ki ga nadzira ameriška administracija za trgovino, se je v obdobju od leta 1998 do leta 2001 zmanjšal za 27,8 odstotka, zato ukrep ni skladen s sporazumom WTO (U.S. imports of steel products, 2002).

ZDA se niso strinjale z ugotovitvijo Evropske unije, saj se je uvoz jekla v obdobju med letoma 1996 in 2000 drastično povečal, kar dokazuje oškodovanost ameriške industrije. Iz tabele 1 je razvidno, da se je uvoz jekla v ZDA v obdobju 1996-2000 povečal za 31,2 odstotka. Za obe sprti strani velja, da njihove utemeljitve temeljijo na resničnih podatkih. Sporazum "Agreement on Safeguards" ne določa, za katero preteklo časovno obdobje se lahko ugotavlja oškodovanost gospodarstva. ITC je oškodovanost ameriške

jeklarske panoge ugotavljalo leta 2001, zato v preiskavi in poročilu preiskave niso bili upoštevani podatki o obsegu uvoza za tekoče leto (U.S. imports of steel products, 2002).

Evropska komisija je v imenu Evropske unije 7. marca 2002 v zvezi z amerškimi zaščitnimi ukrepi na uvoz jekla vložila **pritožbo** pri WTO (European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports, 2002). Pritožbo so vložile tudi Avstralija, Nova Zelandija, Japonska, Južna Koreja, Tajska, Brazilija in Kitajska. Vložitev pritožbe obe sprti strani obvezuje k posvetovanjem, ki so prvi del reševanja sporov pred WTO. Šele če se v roku štirih tednov stranki v sporu ne sporazumeta, lahko Evropska unija zahteva arbitražo WTO. Arbitraža ugotavlja, ali je ameriški ukrep skladen s pravili WTO, predvsem pa, ali oškodovana izvoznica lahko uvede povračilne ukrepe. Postopek pri WTO, sestavljen iz več faz, lahko traja tudi več kot tri leta (v primeru pritožbe ZDA), kolikor trajajo ameriške carine na jeklo. Možen časovni potek postopka arbitraže pri WTO je prikazan v tabeli 4.

Tabela 4: Faze reševanja spora v WTO

Faza postopka	Časovni rok, določen s pravili WTO	Predvideni datum zaključka faze
1. Posvetovanja	60 dni	Maj 2002
2. Imenovanje članov arbitraže in zasedanje arbitraže	45 dni	Julij 2002
3. Končno poročilo državam v sporu	6 mesecev	Januar 2003
4. Končno poročilo članicam WTO	3 tedne	Februar 2003
5. Telo WTO za reševanje sporov sprejme poročilo (če ni pritožbe)	60 dni	April 2003
6. Poročilo Pritožbenega telesa WTO (v primeru pritožbe)	90-60 dni	Maj 2003
7. Telo za reševanje sporov sprejme poročilo Pritožbenega telesa	30 dni	Julij 2003

Vir: European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports. Evropska unija.

[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_180302.htm]

ZDA so bile v preteklosti že obtožene kršenja pravil WTO. Arbitraža WTO je v šestih primerih pritožb zaradi neutemeljene uporabe zaščitnih ukrepov spoznala ZDA za krive. Prizivno telo (Appellate body) WTO je 15. februarja 2002 ugotovilo kršenje pravil organizacije zaradi zaščitnih ukrepov ZDA, usmerjenih proti uvozu jekla iz Južne Koreje (European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports, 2002).

4.3.2. Napoved zaščitnih ukrepov

EU je ugotovila, da bo ameriški zaščitni ukrep negativno vplival na položaj evropske jeklarske industrije. Z uvedbo ameriške izredne carine na jeklo bo z ameriškega trga letno izrinjenih okoli 15 milijonov ton (uradna ocena EU) jekla, ki bi lahko »preplavilo« evropski trg. Uvoz jekla v Unijo količinsko ni omejen (izjema je uvoz iz Rusije, Kazahstana in Ukrajine s katerimi je Unija določila nacionalne kvote). Jeklo iz držav, kot so Japonska, Brazilija, Južna Koreja in Kitajska, prvotno namenjeno na trge ZDA, bodo države izvoznice jekla skušale prodati državam EU. Občutno povečanje uvoza v Unijo, ki je leta 2001 znašal 26,6 milijona ton, bi vodilo v znižanje cen jekla na evropskem trgu in s tem zaprtje manj uspešnih evropskih jeklarskih obratov (European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports, 2002). Da bi preprečila prevelik porast uvoza, je Evropska komisija že januarja leta 2002 izdelala zgodnji sistem opozarjanja. Sistem je zahteval, da je uvoznik prijavil nakupe jekla mesec dni pred uvozom v EU.

EU je 18. marca 2002 napovedala, da bo **zaščitila** jeklarsko industrijo v skladu s sporazumom "Agreement on Safeguards". Postopek sprejema zaščitnih ukrepov EU je bil sledeč (European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel, 2002):

1. Posvetovanja z državami članicami ob pomoči t.i. Zaščitnega komiteja (Safeguard Committee) in pod vodstvom Evropske komisije
2. Začetek uradne preiskave Evropske komisije o nastali škodi
3. Priprava uredbe o uvedbi začasnih zaščitnih ukrepov
4. Uvedba uredbe. Ministrski svet EU na podlagi kvalificirane večine sprejeme uredbo.

EU je napovedala, da bo po končani podrobni preiskavi sprejela zaščitne ukrepe, in sicer le za proizvode, katerih porast uvoza v Unijo je povzročil škodo ali lahko v prihodnosti oškoduje domače, evropske proizvajalce. Če bodo zaščitni ukrepi sprejeti, bodo delovali na enega sledečih načinov: povečanja carine na uvoz jekla, ki bo presegel vnaprej določen obseg, dodatne carine na uvoz jekla ne glede na obseg uvoza, ali v obliki količinskih omejitev uvoza. Zaščitni sporazum ne določa, v kakšni izmed treh oblik mora biti sprejeti začasni zaščitni ukrep.

Začasni ukrepi lahko v skladu s Zaščitnim sporazumom veljajo za obdobje (največ) 200 dni. Trajni ukrepi, ki lahko nadomestijo začasne, lahko veljajo do tedaj, ko je potrebna zaščita oškodovane ali ogrožene panoge. Trajni ukrepi ne smejo veljati več kot štiri leta, vendar so lahko ponovno uvedeni za obdobje (največ) štirih let (Agreement on Safeguards, 1998).

V primeru uvedbe zaščitnih ukrepov s strani članice WTO sporazum omenjene organizacije od države članice zahteva, da vsem državam zagotovi ustrezno **nadomestilo za škodo**, ki jo bodo ukrepi povzročili državam. V EU so ocenili, da bo gospodarska škoda zaradi zaščitne carine ZDA znašala 2,4 milijarde evrov. EU je od ZDA takoj po napovedi uvedbe zaščitne carine zahtevala odškodnino v višini ocenjene gospodarske škode (European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel, 2002).

Evropska unija je marca 2002 odpovedala nadaljnje sodelovanje na konferenci 40 držav proizvajalk jekla, Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), o zmanjšanju presežnih zmogljivosti v svetovni proizvodnji jekla. V primeru, da ZDA odpravijo carinsko zaščito, je EU pripravljena še naprej sodelovati na konferenci.

4.4. EU zaščiti jeklarsko panogo

4.4.1. Kontingenti in carina

Evropska unija je v skladu s svojo napovedjo sprejela začasne ukrepe za zaščito jeklarskega trga pred pričakovanim povečanim uvozom jekla, izrinjenega z ameriškega trga. Unija je uvedla kombinacijo **kvot in dodatnih carin** za 15 od skupno 21 skupin jekla, za uvoz katerih so ZDA sprejele izredno carino. EU je svoj trg zaščitila v skladu z Zaščitnim sporazumom le pred skupinami jekla, katerih uvoz v Unijo se je v zadnjih treh letih pred uvedbo ukrepov povečal. Ukrepi so stopili v veljavo 3. aprila 2002 za obdobje 200 dni. V tem obdobju bo izvedena temeljita preiskava Evropske komisije o posledicah ameriških ukrepov (EU adopts temporary measures to guard against floods of steel imports resulting from US protectionism, 2002).

Uvoz jekla v unijo je leta 1997 znašal 15,4 milijona ton, v štirih letih pa se je povečal za 73 odstotkov in tako leta 2001 znašal rekordnih 26,6 milijona ton. Nadaljnja rast uvoza zaradi zapiranja ameriškega jeklarskega trga bi znižala prodajo evropskih jeklarskih podjetij in vodila v začasno ali trajno zapiranje proizvodnih zmogljivosti. EU je s kvotami zaščitila domačo jeklarsko industrijo in v njej zaposlene delavce (EU adopts temporary measures to guard against floods of steel imports resulting from US protectionism, 2002).

Evropska komisija je sistem kvot in dodatne carine sprejela za 15 skupin proizvodov iz jekla (za vse te skupine so ZDA pred tem uvedle zaščitne carine), katerih uvoz se je v preteklih štirih letih močno povečal. Šest skupin proizvodov, za katere so ZDA sprejele zaščitne ukrepe, je bilo izvzetih iz sistema kvot in dodatne carine. Evropska komisija za omenjene skupine ni ugotovila povečanega uvoza, ki je bil povod za sprejetje ukrepov.

Kvote za vsako od 15 skupin proizvodov je EU določila glede na povprečni uvoz v preteklih treh letih (1999-2001), ki so ga povečali še za 10 odstotkov. Količinske kvote so oblikovane tako, da omogočajo izvoznikom nadaljnji dostop do evropskega trga. Dodatne carine ne bodo veljale za uvoz, določen s kvotami. **Dodatne carine** v razponu med 14,9 in 26 odstotkov bodo veljale za uvoz, ki bo presegal določene količinske omejitve (kvote). Dodatne carinske stopnje so enake razliki med uvoznimi cenami proizvodov in stroški proizvodnje v Uniji (EU adopts temporary measures to guard against floods of steel imports resulting from US protectionism, 2002).

EU je izpolnjevanje kvot omejila po sistemu »kdo prvi pride, prvi uvozi« ; dovoljenja za uvoz bodo najprej dobili tisti izvozniki, ki bodo prvi predložili vso za izvoz potrebno dokumentacijo. Evropska komisija se za nacionalne kvote ni odločila. Kvote, veljavne za vsako državo uvoznico, bi po njeni oceni omejile prosto delovanje trga (EU adopts temporary measures to guard against floods of steel imports resulting from US protectionism, 2002).

Ukrepi so bili po zagotovilih predstavnikov EU nediskriminatorni, kakor zahteva tudi pravilo STO. Ukrepov niso uvedli za države v razvoju, katerih izvoz posamezne skupine proizvodov iz jekla ne presega 3 odstotkov celotnega uvoza določene skupine proizvodov v EU. Količinske kvote ne veljajo za Rusijo, Kazahstan in Ukrajino, njim je Unija že pred sprejemom ukrepov omejila dostop na notranji trg.

Kvote in carine so bile začasno sprejete za obdobje 6 mesecev. Po tem roku se bo EU na podlagi podrobne preiskave odločila za spremembo, prenehanje ali podaljšanje sprejetih ukrepov. V primeru ukinitve izredne carine na uvoz jekla v ZDA omenjeni ukrepi Unije prenehajo veljati (EU adopts temporary measures to guard against floods of steel imports resulting from US protectionism. 2002).

4.4.2. Ameriški odgovor

ZDA so uvedbo kvot in carin na jeklo s strani EU označili za neutemeljen maščevalen ukrep brez vsakršne zakonske podlage. Napovedali so posvetovanja z Unijo o pravilih WTO. Če z Unijo ne bodo dosegli soglasja, bodo razmislili o uradni pritožbi pri WTO. Ameriški minister za trgovino Robert Zoellick je dejal, da je bila odločitev ZDA o uvedbi carin sprejeta na podlagi realne škode, ki je bila z uvozom poceni jekla storjena ameriškem gospodarstvu. EU pa ne more dokazati škode, kajti ZDA še niso začele pobirati carine in ni bilo dovolj časa, da bi prišlo do povečanega izvoza v EU (Evropska unija govori eno, dela pa drugo, 2002).

4.4. Izgube evropskih jeklarjev

Ameriška carina na jeklo je oškodovala evropska jeklarska podjetja, vendar manj, kot so predstavniki EU sprva predvidevali. Izvoz jekla iz EU v ZDA v obsegu 6,5 milijona ton je leta 2001 predstavljal pomemben, 23-odstotni delež v celotnem uvozu jekla ZDA (U.S. imports of steel products, 2002). Evropski izvoz jekla v ZDA je v primerjavi s celotno letno proizvodnjo jekla Unije, ki znaša 160 milijonov ton, majhen, saj znaša le 4 odstotke celotne proizvodnje jekla v EU. Uradniki EU so ocenili, da bodo prihodki evropskih jeklarskih podjetij zaradi izredne carine na jeklo v treh letih njene veljave nižji za 4,2 milijardi eurov. Večja evropska jeklarska podjetja v ZDA izvozijo le zelo majhen delež lastne proizvodnje, ki praviloma predstavlja manj kot 3 odstotke celotne prodaje, zato izguba dela ali celega izvoza na ameriški trg ne bo ogrozila njihovega obstoja (Winestock, 2002, str. 1).

Podjetje Arcelor, ki proizvede okoli četrtno vsega jekla EU, na ameriški trg izvozi le okoli 3 odstotke celotne letne proizvodnje jekla. Predstavniki za stike z javnostjo pri Arcelorju je izjavil, da ameriški ukrep podjetja neposredno ne bo zelo prizadel, pričakujejo le za nekaj odstotkov zmanjšan izvoz v ZDA. Podjetje je bilo zaskrbljeno zaradi pričakovanega povečanja uvoza jekla na trg EU, ki se zaradi carinske zaščite ne bo več prodajalo na ameriškem trgu. Povečanje uvoza jekla bi vodilo v znižanje cen jekla in s tem v manjši dobiček podjetja (Winestock, 2002, str. 1).

Drugo največje evropsko jeklarsko podjetje, nemški Thyssen Krupp, je ocenilo, da bo carina prizadela okoli 1 do 2 odstotka celotnih letnih prihodkov. Podjetje se je s kupci iz ZDA dogovarjalo, ali in pod kakšnimi pogoji jim lahko še naprej dobavlja jeklo.

Corus, britansko-nizozemsko podjetje, je izjavilo, da bo ameriška izredna carina veljala za okoli 4 odstotke letne proizvodnje jekla. Podjetje predvideva, da bo tretjina izvoza v ZDA izvzeta iz plačila carine, kar bi zmanjšalo izgube podjetja. V primeru, da ameriški porabniki jekla nimajo alternativnega vira dobave, ameriški oddelek za trgovino dovoli prost uvoz jekla. Preostali del izvoza Corusa v ZDA predstavlja ploščato jeklo, ki se bo po mnenju podjetja kljub 30-odstotni carini še lahko prodajalo na ameriški trg. Zaščitne carine bodo povečale cene jekla v ZDA, tako bodo Corus in druga evropska podjetja lahko nadalje izvažali jeklo v ZDA. Podjetje Corus načrtuje zmanjšanje proizvodnih zmogljivosti za 3 milijone ton na leto ter odpustitev okoli 3000 delavcev (Winestock, 2002, str. 6).

Ameriški ukrep bo močno vplival na poslovanje nekaterih manjših jeklarskih podjetij. Rusko podjetje Severstal je leta 2001 na trg ZDA prodalo 16 odstotkov celotne proizvodnje jekla, ki znaša okoli 8 milijonov ton. Po napovedih podjetja bo ameriški ukrep zmanjšal prihodke iz prodaje za okoli 860 milijonov evrov. Novolipetsk Iron & Steel Co., drugo rusko podjetje, je izjavilo, da izvozi v ZDA 17 odstotkov (kar predstavlja milijon ton jekla) letne proizvodnje (Winestock, 2002, str. 6).

4.5. Dodatne carine

Maja 2002 je EU WTO uradno predložila dva seznama ameriških izdelkov, na katere bi Unija utegnila uvesti dodatne carine kot protiukrep na visoke carine na uvoz jekla v ZDA. Na prvi listi so naštetih izdelki, za katere bi z marcem leta 2005 uvedli dodatne carine v višini 626 milijonov evrov, na drugi listi, ki naj bi stopila v veljavo 18. junija 2002, pa v vrednosti 379 milijonov evrov. Komisija EU je poudarila, da je prednostna naloga Unije doseči izplačilo ustreznih kompenzacij za izgube evropskih jeklarjev, ki jih je prizadel zaščitni ukrep ZDA. V primeru, da bo med EU in ZDA dosežen dogovor o odškodnini, Unija protiukrepov ne bo uvedla (EU predložila dve črni listi, 2002).

Posvetovanja med ZDA in EU o ameriški carini na jeklo in kompenzaciji nastale škode zaradi zmanjšane izvoza evropskega jekla v ZDA niso bila uspešna. Pravilo WTO - *Dispute settlement procedure* – pravi, da v primeru spora med dvema državama članicama spor članici z dogovarjanjem rešujeta sami. Če članici sami ne dosežeta dogovora, prične WTO s preiskavo v zvezi s pritožbo.

V skladu z napovedjo Unije so 18. junija v državah EU začele veljati dodatne 100-odstotne carine *ad valorem* na uvoz določenih izdelkov (druga lista), proizvedenih v ZDA. Dodatne carine je unija uvedla kot protiukrep na zaščitne ukrepe ZDA, ki so omejevali uvoz določenih ploščatih proizvodov iz jekla, ki niso bili sprejeti na temelju povečanega uvoza v ZDA. EU je sprejela carino v obsegu, enakem izvozu omenjenih proizvodov iz jekla. Carine je EU uvedla na naslednje skupine proizvodov: sveže sadje, suho sadje, sadni sokovi, riž, tekstil, oblačila, proizvode iz jekla, kontejnerje, tiskalne naprave in dele. Dodatne carine v višini 30, 15, 13 in 8 odstotkov na določene proizvode iz ZDA s prve liste bo EU sprejela najkasneje marca 2005, ko bodo prenehali veljati zaščitni ukrepi ZDA. V primeru, da pred določenim datumom odbor za reševanje sporov STO ugotovi, da carina na jeklo s strani ZDA pomeni kršitev pravil STO, bodo dodatne carine EU v celotnem obsegu začele veljati 15 dni po sprejemu odločitve odbora (Council regulation (EC) No 1031/2002, 2002, str.1-2).

EU je povračilni ukrep dodatnih carin uvedla na proizvode gospodarskih panog, skoncentriranih v ameriških zveznih državah, kot so Florida, Pennsylvanija, zahodna Kalifornija, ki so predsedniku G. W. Bushu pomagale doseči tesno zmago na predsedniških volitvah leta 2000. Trgovinski komisar EU Pascal Lamy, ki je pripravil listi proizvodov, je v izjavi dejal, da bo izbrana strategija prizadela zvezne države in podjetja, katerih politično podporo potrebuje Bushova administracija. Lamy je še dejal, da povračilni ukrep služi kot orodje za spremembo politike Bele hiše v zvezi z carinami na jeklo. Evropski komisarji so odločitev G. W. Busha o zaščiti domačih jeklarskih podjetij označili kot način pridobivanja politične podpore na prihodnjih kongresnih volitvah. EU bo z dodatnimi carinami na jeklo, osredotočenimi na izvoz iz zveznih držav Pennsylvanija in zahodna Kalifornija, skušala izničiti politične koristi Bushove odločitve (Winestock, 2002a, str. 1).

4.6. Začetek arbitraže WTO

Odbor za reševanje sporov WTO (Dispute Settlement Body – DSB) je 6. junija 2002 sprejel zahtevo EU o sestavi arbitraže za ugotavljanje upravičenosti ameriških zaščitnih ukrepov glede na pravilo zaščite. Posvetovanja kot prvi korak pri reševanju sporov pri WTO med ZDA na eni strani in EU, Japonsko, Južno Korejo, Kitajsko, Švico ter Norveško na drugi strani, ki so potekala 11. in 12. aprila 2002 v Ženevi, niso rešila spora (WTO Establishes Panel to Rule on legality of Protectionist US Steel Safeguards).

Unija je na zasedanju DSB 22. maja na podlagi neuspešnih posvetovanj z ZDA zaprosila za oblikovanje arbitraže, ki bi odločala o sporu. Skladno s pravili o reševanju sporov pri WTO lahko država zaprosi za arbitražo, če med sprotima državama s posvetovanji, ki trajajo najmanj 60 dni od vložitve pritožbe, ni prišlo do dogovora. Končno poročilo o sporu bo arbitraža WTO podala najkasneje februarja 2003.

4.7. Ocena povračilnih ukrepov EU

EU se je na ameriško carino na jeklo odzvala s pritožbo pri WTO, z uvedbo kvot na uvoz jekla in uvedbo dodatnih carin na uvoz določenih ameriških izdelkov. Unija se je izogibala zaostrovanju spora z ZDA. Na ameriški ukrep bi Unija lahko odgovorila z uvedbo carine na uvoz jekla in določenih izdelkov iz ZDA, ki bi bila enaka ocenjeni izgubi evropskih jeklarskih podjetij zaradi carine na uvoz jekla v ZDA. Takšen ukrep bi pomenil kršitev pravil WTO. EU bi pod pogoji, določenimi v Zaščitnem sporazumu, lahko uvedla carino le na celoten uvoz jekla ne glede na državo izvoznico. Toda, če vemo, da ZDA s svojo politiko zaščite jeklarske panoge kršijo Zaščitni sporazum, zakaj ne bi tega počeli tudi drugi? ZDA so edina država velesila in politično mnogo močnejša od EU. Drugi razlog je dejstvo, da bi trgovinska vojna med ZDA in EU škodovala gospodarski rasti njihovih ekonomij.

Ukrep uvedbe količinskih omejitev in dodatnih carin na uvoz jekla v EU manj omejuje prost pretok jekla med državami kot ameriški ukrep, zato je z vidika proste mednarodne trgovine manj škodljiv. Za evropski jeklarski trg je značilna relativno nizka uvozna carina (v primeru, da uvoz jekla ne presega kvot). Unija je s kvotami omejila uvoz jekla, za katerega je leta 2000 veljala 2-odstotna povprečna stopnja uvozne davščine. Uvozna davščina bo v skladu z obveznostmi EU, določenimi v Urugvajskem krogu pogajanj WTO, leta 2004 odpravljena. Z vidika liberalizacije mednarodne trgovine je bil evropski ukrep (kvote) za zaščito evropskih jeklarskih podjetij pred tujo konkurenco napačen. Ukrep tudi ne bo zmanjšal škode, ki jo imajo evropska jeklarska podjetja zaradi ameriške uvozne carine na jeklo.

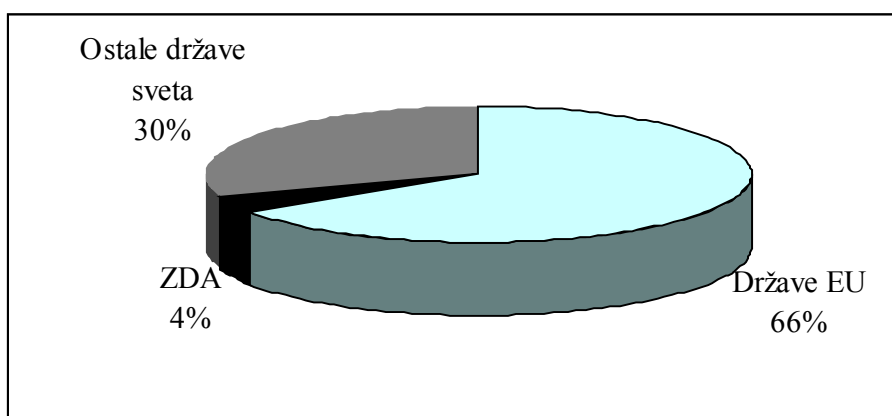
EU je dodatne 100-odstotne carine uvedla v skladu z obveznostmi WTO-ja. Sporazum "Agreement on Safeguards" WTO predvideva povračilo škode zaradi omejitve tujega uvoza, ki jo mora uvozna država (ZDA) plačati državi izvoznici (EU). Višino kompenzacije državi določita na posvetovanjih. Posvetovanja med EU in ZDA so bila neuspešna, sprti strani nista dosegli dogovora glede višine nastale škode v evropski jeklarski panogi. V primeru neuspešnih posvetovanj sporazum WTO predvideva možnost uvedbe povračilnih ukrepov izvozne države, vendar samo v primeru, ko država uvede zaščitne ukrepe v nasprotju s sporazumom. EU je ugotovila kršitev sporazuma "Agreement on Safeguards" s strani ZDA in je v skladu z omenjenim sporazumom uvedla povračilni ukrep dodatnih carin na določene ameriške izdelke.

5. VPLIV NA SLOVENSKE IZVOZNIKE

5.1. Slovenski izvoz jekla

Slovensko jeklarsko panogo sestavljajo podjetja Acroni Jesenice, Metal Ravne in Inexa Štore. Domača podjetja okoli dve tretjini proizvodnje jekla in izdelkov iz jekla izvozijo na tuje trge. Najpomembnejša izvozna država je Nemčija, delež vrednosti izvoza v Nemčijo je glede na celotno vrednost izvoza jekla (znašal je okoli 237 milijonov dolarjev) leta 2001 znašal 27,9 odstotka. Italija je druga največja izvozna država, vanjo so podjetja leta 2001 izvozila 17,5 odstotka vrednosti izvoza jekla. Leta 2001 je izvoz v Avstrijo dosegel 11,7 odstotka celotne vrednosti izvoza jekla. Na vse trge EU so slovenska jeklarska podjetja leta 2001 izvozila 65,7 odstotka vrednosti izvoženega jekla. Istega leta je izvoz v ZDA, ki je znašal 9,2 milijona dolarjev, predstavljal 4 odstotke vrednosti celotnega izvoza. Deleži vrednosti slovenskega izvoza jekla so prikazani v spodnji sliki.

Slika 3: Razdelitev slovenskega izvoza jekla v letu 2001 glede na vrednost izvoza

Vir: Izvoz jekla po posameznih državah sveta v letu 2001.

5.2. Vpliv ameriške zaščitne carine

Ameriška izredna carina na jekla bo imela zelo majhen vpliv na celoten položaj slovenskih izvoznikov jekla na ameriškem trgu, saj predstavlja izvoz v ZDA majhen del slovenskega izvoza jekla, carina pa tudi ne velja za večji del slovenskega izvoza jekla. Leta 2001 je količinski izvoz v ZDA predstavljal le okoli 3 odstotke celotne količine slovenskega izvoza jekla. Izvoz slovenskih jeklarskih podjetij v ZDA je omenjenega leta znašal 5000 ton (Izvoz jekla v letu 2001 po posameznih državah sveta).

Večino, 68 odstotkov slovenskega izvoza jekla v ZDA predstavljajo orodna jekla. Izredna zaščitna carina na uvoz jekla v ZDA ne velja za visoko kakovostna orodna jekla, zanje carina na uvoz znaša običajnih 2,5 do 6 odstotkov, tako da za večino slovenskega izvoza ameriški ukrep ne velja. Manjši, 32-odstotni delež izvoza, za katerega velja zaščitna carina, sestavljajo proizvodni programi, med katerimi so nerjavne palice in del nerjavne pločevine (Večina izvoza jekla brez dodatnih carin, 2001).

Ameriške zaščitne carine na jeklo niso prizadele slovenskega jeklarskega podjetja Acroni Jesenice. Podjetje izvaža na trge ZDA nerjavno pločevino, za katero ukrepi ne veljajo. Ameriški ukrep ne bo vplival na poslovanje podjetja Inexa Štore; za orodno jeklo, ki ga podjetje izvaža v ZDA, izredna carina ne velja.

Carina bo prizadela del izvoza v ZDA podjetja Metal Ravne. Podjetje je za leto 2002 načrtovalo prodajo jekla na ameriškem trgu, ki bi predstavljalo 17 odstotkov celotnih prihodkov podjetja. Večino, 90 odstotkov izvoza jekla na trg ZDA predstavljajo orodna jekla, za katera izredna carina ne velja. Manjši, 10-odstotni del izvoza predstavljajo nerjavne palice, za katera mora podjetje plačevati začasno carino, ki leta 2002 znaša 15 odstotkov, leta 2003 12 odstotkov in leta 2004 8 odstotkov vrednosti izvoza palic (Grgič, 2002, str. 1).

Podjetje Metal Ravne ocenjuje, da bo zaradi začasne carine na jeklo cena nerjavnega paličastega jekla na ameriškem trgu previsoka in ga na trg ZDA ne bodo več prodajali. Podjetje je po uvedbi izredne carine na jeklo prenehalo sprejemati naročila za nerjavno paličasto jeklo iz ZDA. V celoti se podjetje ne more izogniti izvozu paličastega jekla, saj nekateri ameriški kupci zahtevajo kompletna naročila paličastega in orodnega jekla.

5.3. Vpliv evropskih kvot in izredne carine

5.3.1. Zahteva po izvzetju

Evropska komisija je 27. marca 2002 uradno napovedala uvedbo kvot in carin na presežne, s kvotami določene količine uvoza jekla. Slovenska jeklarska podjetja so napoved o uvedbi omejitev pri uvozu jekla v Unijo, ki predstavlja večino slovenskega izvoza jekla, sprejela kot resno grožnjo svojem poslovanju.

Predstavniki ministrstva za gospodarstvo, Acronija Jesenice, Metala Ravne, Inexe Štore in združenja kovinske industrije pri GZS so se sestali 28. marca 2002, da bi ocenili posledice zaščitnih ukrepov EU. Kvote EU so oblikovane na ravni izdelčnih skupin jekla, ki obsegajo mnogo specifičnih vrst izdelkov iz jekla. Slovenska jeklarska podjetja na notranji evropski trg izvažajo le specifične vrste izdelkov iz jekla znotraj izdelčnih skupin. Slovenska jeklarska podjetja, ministrstvo in združenje kovinske industrije na sestanku niso ugotovili, ali bodo kvote dovolj velike za brezcarinski izvoz slovenskega jekla na trg EU, ki je najpomembnejši izvozni trg slovenskih jeklarjev.

Acroni Jesenice letno ustvari okoli 15 odstotkov prihodkov od prodaje s prodajo jekla na evropski trg. V Metalu predstavlja izvoz v EU okoli 7 odstotkov vseh prihodkov od prodaje. Inexa Štore za leto 2002 načrtuje, da bo na evropski trg prodala 38 odstotkov (34 tisoč ton) celotne proizvodnje izdelkov iz jekla, zato lahko kvote na jeklo resno ogrozijo njeno poslovanje. Na skupino legiranega jekla, ki ga izvažata v EU Inexa, je bila uvedena tudi najvišja izredna carina, ki znaša 26 odstotkov (Jeklarji napovedujejo katastrofo, 2002).

Ministrica za gospodarstvo Tea Petrin je na podlagi zahtev predstavnikov Inexe, Metala in Acronija evropskemu komisarju za trgovino Pascalu Lamyju poslala zahtevo po izvzetju Slovenije iz sprejetih zaščitnih ukrepov EU oz. predlog, da bi Slovenija imela svoje kvote za izvoz jekla v Unijo. Zahtevo je ministrica utemeljila s prestrukturiranjem slovenske jeklarske panoge, zelo majhnim izvozom na trg jekla EU in velikim presežkom v trgovini z jeklom med EU in Slovenijo. Slovenija je edina pridružena članica, ki ima pri EU potrjen program prestrukturiranja jeklarske panoge. V programu je določena rast prodaje in s tem izvoza slovenskih jeklarjev, zato bi zmanjševanje izvoza na najpomembnejši evropski trg pomenilo odstopanje od sprejetega programa. Slovenski izvoz jekla na trg EU je leta 2001 količinsko znašal 208 tisoč ton, kar je predstavljalo le okoli 0,8 odstotka celotnega uvoza jekla v EU v obravnavanem letu (Izvoz jekla v letu 2001 po posameznih državah sveta).

5.3.2. Pogajanja z Evropsko komisijo

Zahtevo ministrice za gospodarstvo Tee Petrin o izvzetju Slovenije iz zaščitnih ukrepov oz. določitvi nacionalnih kvot Sloveniji je Evropski komisar za trgovino Pascal Lamy posredoval vodji pogajalcev za Slovenijo na Evropski komisiji Jaimeju Garcii Lombarderu. Državna sekretarka z ministrstva za gospodarstvo Renata Vitez se je 18. aprila 2002 sestala s predstavniki Evropske komisije, s katerimi se je pogajala o zahtevi slovenskih jeklarjev. Državna sekretarka je zahtevo utemeljila z dejstvom, da slovenski izvoz jekla zaradi svoje majhnosti za evropski trg ne predstavlja prav nobene grožnje. Evropska komisija je zahtevo Slovenije po izvzetju iz ukrepov zavrnila. Če bi ugodili zahtevi Slovenije, potem bi isto lahko zahtevale tudi druge države kandidatke (polovico uvoza jekla v EU predstavlja uvoz iz držav kandidatk).

Delegacija slovenskega ministrstva za gospodarstvo je na sestanku z Evropsko komisijo dosegla **dogovor o odpravi garancij** (Jeklarji zadovoljni, 2002). Sistem kvot, uveden s strani EU, predvideva plačilo t.i. garancij v primerih, ko so kvote kritične. Države članice lahko po 75-odstotni zapolnitvi kvot (v skladu z uredbo EU št. 2454/93, člen 308 a,b,c,) zahtevajo od uvoznika plačilo ustrezne garancije v višini predpisane izredne carine za uvoz nad določenimi kvotami, ki se plačniku vrne. Slovenskim izvoznikom jekla v skladu z dogovorom o odpravi garancij ni potrebno plačevati garancij, tudi v primerih, kadar so kvote že kritične.

Slovenska stran se je na pogajanjih dogovorila, da jim bo Evropska komisija preko misije v Bruslju sporočala podatke o zapolnjenosti kvot za mesec dni vnaprej. Dogovor slovenskim izvoznikom jekla omogoča, da se pravočasno odzovejo in prilagodijo svojo proizvodnjo, če bi se kakšna za njih pomembna kvota izčrpala. Na pogajanjih so predstavniki Evropske komisije poudarili, da bi kvote, določene na uvoz jekla v Unijo, morale zadostovati slovenskim izvoznikom jekla. V primeru težav pri slovenskem izvozu jekla so se bili komisarji pripravljene ponovno srečati s slovenskimi predstavniki, težave so bili pripravljene reševati tudi na ravni posameznega podjetja.

Pogajanja o odpravi kvot za slovenske jeklarje niso bila uspešna. Majhna država, kot je Slovenija, ima na pogajanjih z močno ekonomsko integracijo, kakršna je EU, zaradi majhne politične moči bistveno slabši položaj. Majhna država lahko na pogajanjih predstavi svoje zahteve, velika država pa bo uporabila svojo politično moč in ne bo zaradi neke majhne države spremenila svoje zunanjeekonomske politike. EU si lahko dovoli, da do slovenskih jeklarskih podjetij vodi nenačelno politiko. Po eni strani sofinancira prestrukturiranje slovenske jeklarske industrije, po drugi strani pa omejuje njihov izvoz v Unijo. Slovenski predstavniki so na pogajanjih z dogovorom o odpravi garancij dejansko dosegli največ, kar jim močna EU lahko ponudi, ne da bi pri tem ogrozila svojo politiko zaščite domačega jeklarstva. Slovenska stran je bila zadovoljna s tistim, kar je na pogajanjih dosegla, četudi je bil rezultat pogajanj za slovenska jeklarska podjetja skromen.

5.3.3. Krčenje zaščitnih ukrepov EU

Zaščitni ukrepi za uvoz jekla v Unijo, ki so 29. septembra 2002 postali trajni, omejujejo uvoz le še 7 in ne več 15 skupin izdelkov iz jekla. Trajni ukrepi bodo veljali za obdobje treh let in bodo omejevali uvoz jekla v EU do 28. 3. 2005. Iz ukrepov so izvzete skupine elektropločevine, kvadratne plošče in legirani trgovski profili. Naštete skupine jekla so za slovenske izvoznike jekla predstavljale največje težave pri izvozu v EU. Trajni zaščitni ukrepi bodo po besedah Petra Skvarče z ministrstva za gospodarstvo prizadeli le 1,19 odstotka slovenskega izvoza jekla v EU oz. 2.500 ton jekla, medtem ko so se začasni ukrepi nanašali na 87.000 ton (Grgič, 2002b, str. 3).

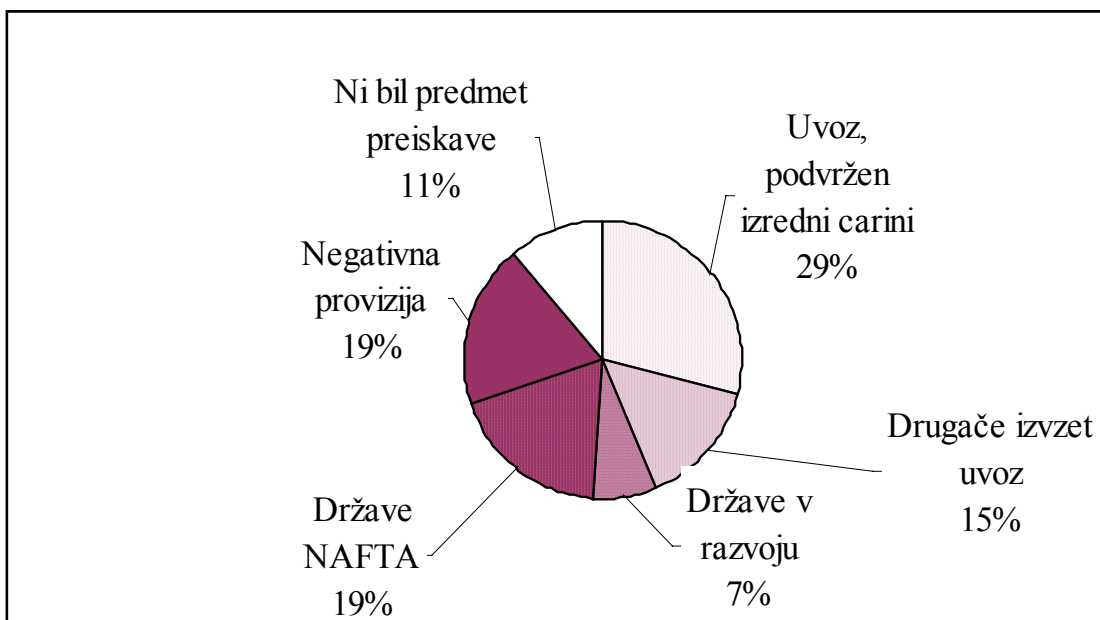
Slovenske izvoznike jekla bo zadevala le skupina legiranega toplovaljanega ploščatega jekla. Metal Ravne je edini slovenski izvoznik omenjene skupine jekla. Le zelo majhen del izvoza podjetja v EU (okoli 4 odstotke) predstavlja izvoz legiranega toplovaljanega ploščatega jekla. Delež slovenskega izvoza v kvotah EU za omenjeno skupino znaša 4 odstotke. Na ministrstvu za gospodarstvo ob uvedbi trajni zaščitnih ukrepov niso mogli ugotoviti, ali bodo predvidene kvote v obsegu 49.593 ton v prvem letu dovolj velike za načrtovan slovenski izvoz v EU (Grgič, 2002b, str. 3).

6. POSLEDICE CARINE NA JEKLO

6.1. Omejen učinek carine

Izredna carina na uvoz jekla v ZDA ne velja za večino uvoza izdelkov iz jekla v ZDA. Carina na jeklo je bila uvedena le za določene skupine jekla, iz ukrepa so izvzete nekatere države uvoznice. Carina velja za določene izdelke iz jekla, to so: vroče in hladno ploščato valjano jeklo, jeklene cevi, pločevinasto jeklo in dolga jekla. Pomembna skupina jekla, za katero carina ne velja, so jekleni tramovi. Uvoz izdelkov iz jekla iz držav NAFTA (Kanada in Mehike), držav v razvoju (vendar ne tudi Kitajske in Rusije), Kanade in Mehike ter Izraela in Jordanije je oproščen plačila carine. Hillman, komisar ITC-ja, je izračunal, da izredna carina na jeklo dejansko pokriva le okoli 29 odstotkov vsega uvoza jekla v ZDA. Njegove ugotovitve so prikazane v spodnji sliki.

Slika 4: Obseg izredne carine na primeru uvoza jekla v ZDA v letu 2001

Vir: Morici, 2002, str. 7.

6.2. Vpliv na uvoz

Ameriška vlada je izredno carino na jeklo uvedla z namenom zmanjšanja uvoza tujega jekla, zmanjšanje uvoza pa bi izboljšalo položaj domačih jeklarskih podjetij. Podatki o uvozu izdelkov iz jekla Ameriškega inštituta za železo in jeklo (American Iron and Steel Institute - AISI) kažejo, da se je **uvoz jekla** po uvedbi carine dejansko **zmanjšal** glede na predhodna obdobja. Celoten uvoz izdelkov iz jekla je maja 2002 znašal 1.744 tisoč ton, kar je v primerjavi z aprilom 2002 za 10,9 odstotka manj. Uvoz končnih izdelkov iz jekla je maja 2002 znašal 1.397 tisoč ton, v enakem mesecu leta 2001 je uvoz znašal 2.004 tisoč ton, torej se je zmanjšal za 30,3 odstotke. AISI ocenjuje, da bo leta 2002 uvoz končnih izdelkov iz jekla v ZDA znašal okoli 21.064 tisoč ton, kar je 5,1 odstotek manj od povprečnega letnega uvoza v obdobju 1994-97 (Total imports year-to-date at last year's level, 2000). Velik porast uvoza jekla v ZDA se je začel leta 1998, zato lahko ugotovimo, da AISI pričakuje zmanjšanje uvoza jekla v ZDA glede na obdobje med leti 1996 in 2000, obdobje velikega obsega uvoza tujega jekla.

Tabela 5: Uvoz dokončanih izdelkov iz jekla v ZDA glede na državo izvora v tisoč tonah

Obdobje:	Maj 2002	April 2002	Maj 2001	Maj 2002 April 2002 % rasti	Maj 2002 Maj 2001 % rasti
Država					
Kanada	504	533	411	-5.4%	22.6%
EU	230	320	584	-28.1%	-60.6%
Mehika	149	149	156	0.0%	-4.5%
Japonska	93	129	152	-27.9%	-38.8%
J. Koreja	86	91	172	-5.5%	-50.0%
Turčija	41	29	48	41.4%	-14.6%
Tobago	39	31	42	25.8%	-7.1%
J. Afrika	32	19	29	68.4%	10.3%
Avstralija	25	1	7	2400.0%	257.1%
Poljska	25	2	7	1150.0%	257.1%
Indija	23	25	14	-8.0%	64.3%
Brazilija	23	21	69	9.5%	-66.7%
Kitajska	20	57	63	-64.9%	-68.3%
Tajska	16	11	40	45.5%	-60.0%
Ostale drž.	91	112	210	-18.8%	-56.7%
Skupaj	1 397	1 530	2 004	-8.7%	-30.3%

Vir: Total imports year-to-date at last year's level. American Iron and Steel Institute. 25. junij, 2000. [URL: http://www.steel.org/nems/pr/2002/pr020626_imp.htm]

V Tabeli 5 vidimo, da se je maja 2002 glede na enako obdobje v predhodnem letu spremenila struktura največjih držav uvoznic jekla v ZDA. Leta 2001 je v obravnavanem mesecu na ameriški trg jekla največ dokončanih izdelkov iz jekla izvozila Evropska unija, maja 2002 je bila EU druga največja izvoznica, prva pa je postala Kanada. Uvoz dokončanih izdelkov iz jekla iz EU na trge ZDA se je maja leta 2002 glede na enako obdobje v letu 2001 zmanjšal za več kot polovico. Uvoz dokončanih izdelkov iz jekla iz Kanade se je obravnavanega meseca glede na maj leta 2001 povečal za približno eno petino. Uvoz jekla iz Kanade v ZDA se je povečal, ker zaščitna carina na jeklo za uvoznike jekla iz Kanade ne velja. Nasprotno pa se je uvoz jekla iz EU zmanjšal zaradi izredne carine, ki je podražila njihove izdelke na ameriškem trgu jekla.

6.3. Vpliv na cene jekla

Ameriške oblasti so domači trg jekla zaščitile pred tujo konkurenco tudi z namenom vzpostavitve cen jekla na ravni dolgoletnega povprečja gibanja njegovih cen. Cene večine skupin jekla na ameriškem trgu so od junija 2001 do junija 2002 narasle v skladu s pričakovanji nosilcev ekonomske politike v ZDA. Cena nekaterih skupin izdelkov iz jekla, ki so predmet izredne carine, je občutno narasla, medtem ko so se cene drugih skupin izdelkov iz jekla, za katere prav tako velja izredna carina, zelo malo povečale. Med porastom cen posameznih skupin izdelkov iz jekla in izredno carino ni mogoče določiti točne odvisnosti.

Tabela 6: Cene določenih skupin izdelkov iz jekla na trgih v ZDA v obdobju od junija 2000 do junija 2002. Cene so izražene v ameriških dolarjih na tono jekla.

Skupina jekla	Cena junij 2000	Cena junij 2001	Cena junij 2002	Rast cene junij 2001/02
Vroče valjano	325	240	340	41.7%
Hladno valjano	430	340	435	27.9%
Galvanizirano	440	360	445	23.6%
Ploščato	336	297	320	7.7%
Pločevina	310	305	307	0.7%
Hladno valjane palice	480	440	460	4.5%
Cevi	300	320	350	9.4%
Žica	300	295	315	6.8%

Vir: Morici, 2002, str. 3.

Cena vroče valjanega, hladno valjanega in galvaniziranega jekla, za katere velja izredna carina na uvoz, se je v prvem polletju leta 2002 občutno povečala. Cene omenjenih vrst jekla so se povečale na raven cen junija leta 2000. Cene drugih skupin izdelkov iz jekla, za katere velja izredna carina, kot so ploščato jeklo in hladno valjane jeklene cevi, so se v obdobju junij 2001 - junij 2002 zelo malo povečale. Cene teh skupin jekla so bile junija 2002 pod ravniyo cen junija 2000. Za ceno jeklenih cevi je značilen porast cene glede na leto 2000 in leto 2001, omenjene skupine jekla izredna carina ne zajema, vendar pa je bila skupina predmet antidumpinških preiskav.

Izredna carina na vroče in hladno valjano, galvanizirano in ploščato jeklo ter hladno valjane palice, jekleno žico, jeklene cevi v prvem letu znaša 30 odstotkov *ad valorem*. Za vse skupine jekla, z izjemo vroče valjanega, je bil porast cen manj kot 30-odstoten. Cene ploščatega jekla, jeklenih cevi, žice in palic so v obravnavanem obdobju junij 2001-2002 narasle celo za manj kot 10 odstotkov. Izredna carina s splošno stopnjo 30 odstotkov ni povzročila porasta cen posameznih skupin jekla na ameriškem trgu v enakem obsegu (30 odstotkov).

Na rast cen izdelkov iz jekla v ZDA je vplivala tako izredna carina na uvoz jekla kot tudi drugi dejavniki. Med slednje sodijo: omejen učinek carine (glej 6.1. točko diplomskega dela), antidumpinške preiskave za določene vrste jekla, povračilne dajatve na posamezne vrste jekla ter dolgoročne pogodbe o dobavi.

Večina izdelkov iz jekla v ZDA se prodaja na podlagi dolgoročnih pogodb o dobavi med jeklarji in velikimi porabniki jekla, npr. avtomobilskimi proizvajalci. Dobavne pogodbe med proizvajalci in porabniki so sklenjene za nekaj let vnaprej. Dobavne cene se spremenijo šele po izteku pogodbe in niso odvisne od trenutnih cen jekla na domačem trgu. Spremembe cen, določene v pogodbah, so veliko manjše od spremenljivih tržnih cen jekla.

Na rast posameznih vrst jekla je vplivala tudi rast industrijske proizvodnje v ZDA, ki je v obdobju december 2001 - maj 2002 znašala 2 odstotka. Povečanje povpraševanja po izdelkih iz jekla kot posledica povečanja obsega industrijske proizvodnje je vzrok, da se je povečanje cen jekla pričelo že januarja 2002, preden je predsednik G.W.Bush napovedal zaščitni ukrep.

Zmanjšanje proizvodnih zmogljivosti ameriških jeklarskih podjetij in s tem zmanjšanje obsega domače ponudbe jekla na ameriškem trgu je prav tako vplivalo na cene jekla. V obdobju od konca leta 2001 do začetka leta 2002 sta v stečaj prišla LTV in Bethlehem Steel, nekdanj tretje in četrto največje ameriško jeklarsko podjetje. Večina proizvodnje podjetja LTV danes ponovno obratuje, vendar je izostanek njihove proizvodnje v začetku leta 2002 vplival na dvig cene jeklene pločevine.

6.4. Porabniki jekla

Dvig cene vroče valjanega jekla v ZDA od 240 dolarjev za tono junija 2001 na 340 dolarjev v juniju leta 2002, na katerega je pomembno vplivalo zapiranje ameriškega trga jekla, je prizadelo ameriške industrijske panoge, ki pri proizvodnji uporabljajo jeklo kot pomemben vhodni element (Morici, 2002, str. 3). Jeklo se porablja pri proizvodnji gospodinjskih naprav, motornih vozil, orodij, gradnji, itd. Višjih stroškov zaradi dviga cene jekla uporabniki jekla ne morejo prevaliti na potrošnike. V preteklosti so porabniki jekla dvignili cene svojim izdelkom v skladu z rastjo stroškov, danes zaradi odprtosti ameriškega gospodarstva to ni mogoče. Če bi domači proizvajalci, porabniki jekla, dvignili cene svojih izdelkov, bi s tem spodbudili tuj uvoz cenejših istovrstnih izdelkov in si tako zmanjšali prodajo na domačem tržišču. Porabniki jekla stroške višjih cen jekla pokrivajo sami. Zaradi višjih stroškov so podjetja prisiljena odpuščati zaposlene. Ekonomista Joseph Francois in Laura Baugham sta v svoji študiji ugotovila, da bo carina na jeklo povzročila izgubo okoli 8 delovnih mest za vsako zaščiteno delovno mesto v jeklarski industriji (Man of steel?, 2002, str. 6). Ameriška zaščitna politika, ki naj bi zaščitila domača delovna mesta v jeklarstvu, tako povzroča izgube ameriškim podjetjem v drugih panogah.

7. SKLEP

Ameriška vlada je sprejela dodatne carine na jeklo kot začasen ukrep, ki naj bi domači jeklarski industriji zagotovil čas za potrebno prestrukturiranje. Različni t.i. začasni ukrepi, kot so subvencije, antidumpinške preiskave in povračilne dajatve sicer na področju ameriške jeklarske panoge veljajo že vse od leta 1969. Odločitev za sprejetje zaščitnega ukrepa so utemeljili s prekomernim uvozom jekla po dumpinško nizkih cenah, ki je oškodoval domača jeklarska podjetja, četudi velja dejanske vzroke za stečaj vrste velikih jeklarskih podjetij iskati drugje. Glavna vzroka za stečaj vrste velikih jeklarskih podjetij sta tehnološka zastarelost proizvodnje in visoki izdatki za upokojene delavce. Prekomeren uvoz jekla je samo pospešil propad tudi na domačem trgu nekonkurenčnih velikih podjetij, ki jim majhna jeklarska podjetja prevzemajo tržne deleže.

Ameriški predsednik G.W.Bush je z dodatno carino na jeklo izpolnil svojo volilno obljubo s predsedniških volitev leta 2000, da bo zaščitil delovna mesta v jeklarski panogi. Z ukrepom si je tudi zagotovil volilne glasove jeklarskih delavcev na prihodnjih kongresnih volitvah leta 2003. Ameriškemu gospodarstvu takšno privilegirano obravnavanje določene panoge škoduje. Stroški višjih cen jekla bremenijo domače proizvajalce, porabnike jekla, ki niso zaščiteni pred tujo konkurenco. Odločitev ameriškega predsednika, da uvede izredno carino na jeklo, je bila napačna tako z vidika jeklarske panoge kot tudi z vidika celotnega ameriškega gospodarstva.

Uvedba začasnega zaščitnega ukrepa je bila po navedbah ameriške vlade sprejeta skladno s sporazumom WTO – "Agreement on Safeguards". Vendar so ZDA omenjeni sporazum kršile v več členih. Ukrep, carino na jeklo, bi lahko uvedli samo za vse države izvoznice jekla v ZDA; iz ukrepa pa sta bili med drugimi izvzeti Mehika in Kanada. Porast uvoza jekla, ki je med drugim vplival na nižje cene jekla, je oškodoval samo tisti del ameriške jeklarske industrije, ki ga tvorijo integrirana podjetja. Padec cen jekla ni resno ogrozil poslovanja majhnih podjetij, ki obvladajo okoli polovico domačega trga. Zato lahko pričakujemo, da bo pritožba EU pri WTO zaradi ameriške carine na jeklo uspela.

Slovenskih izvoznikov jekla ameriški ukrep neposredno, predvsem zaradi majhnega deleža (4 odstotke vrednosti) v celotnem slovenskem izvozu jekla, ne bo bistveno prizadel. Okoli tri četrtine slovenskega izvoza v ZDA predstavljajo orodna jekla, za katera zaščitna carina ne velja. Podjetje Metal Ravne bo moralo plačevati izredno carino na izvoz nerjavnega paličastega jekla, katerega izvoz v ZDA bodo postopoma opustili.

Posledica ameriškega ukrepa, uvedba kvot s strani EU, predstavlja slovenskim izvoznikom mnogo večjo bojazen kot ameriški ukrep. Na trge EU slovenski izvozniki izvozijo več kot polovico izdelkov iz jekla, namenjenih izvozu. V primeru, da bodo količinske omejitve izčrpane, preden bodo naši izvozniki dosegli načrtovan obseg izvoza v Unijo, slovenski izvozniki ne bodo dosegli načrtovanih količin prodaje na trgih EU. Kvote so določena na ravni celotnega uvoza posameznih skupin jekla, ne pa tudi za posamezne države izvoznice.

Slovenija v pogajanjih z Evropsko komisijo ni dosegla izvzetja iz sistema kvot oz. določitev nacionalnih kvot, dosežen pa je bil dogovor o odpravi garancij. Na podlagi dogovora slovenskim izvoznikom v primeru kritičnih kvot ne bo potrebno plačevati garancij v višini izredne carine.

Dejanski vpliv ameriške carine na jeklo na uvoz jekla v ZDA je manjši od pričakovanj. Carina velja le za določene skupine jekla in določene države izvoznice, zato je ukrep prizadel manj kot 30 odstotkov celotnega uvoza jekla. Ukrep je pomembno vplival na uvoz končnih izdelkov iz jekla, ki se je maja 2002 glede na enako obdobje v predhodnem letu zmanjšal za 30,3 odstotke. Med ukrepom in gibanjem cen posameznih vrst jekla pa ni mogoče ugotoviti jasne povezave. Cene posameznih vrst jekla v ZDA so se po uvedbi carine dvignile, vendar so se znatno dvignile tudi cene vrst jekla, za katere ukrep ne velja. Na gibanje cen jekla so vplivali tudi drugi dejavniki.

8. LITERATURA

1. Ameriški ukrepi bodo prizadeli EU. POP TV, 2.7.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020306_2004674]
2. Barro J. Robert: Big steel doesn't need any more propping up. BusinessWeek, Washington, 1.4. 2002, str. 16.
3. Bratož David: Primerjalna analiza učinkovitosti pasivne in aktivne zaščitne politike. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 41 str.
4. Bush gets heat as steelmakers seek exclusion. The Wall Street Journal Europe, Bruselj, 19.3.2002, str. 1,6.
5. Boškovič Dragiša: Politična industrija jekla. Delo Sobotna priloga, Ljubljana, 16.3.2002, str.17.
6. Corden W. Max: Protection and Liberalization, A Review of Analytical Issues. Washington : International Monetary Fund, Occasional paper nr. 54, 1987. 28 str.
7. Council regulation (EC) No 1031/2002 of 13 June 2002 establishing additional customs duties on imports of certain products originating in the United States of America. Official Journal of the European Communities, Bruselj, 2002. 16 str.
8. Declaration of the ESCC Consultative Committee on the role of steel in Europe at the beginning of the 21st century. Bruselj : European coal and steel community, 2002. 14 str.
9. Đerić Ljiljana: ZDA bi s konkurenco na kratko. Delo, Ljubljana, 7.3.2002, str. 5.
10. Evropska unija govori eno, dela pa drugo. POP TV, 29.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020329_2005881.php]
11. EU adopts temporary measures to guard against floods of steel imports resulting from US protectionism. Evropska unija, 27.3.2002.
[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_270302.htm]
12. EU may follow U.S. lead in blocking steel imports. The Wall street journal Europe, Bruselj, 6.3.2002, str. 1,6.
13. EU predložila dve črni listi. POP TV, 14.5.2002.
[URL: http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2008116]

14. EU sprožila postopek pri STO. POP TV, 7.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020307_2004749.php].
15. EU zaščitila trg jekla. POP TV, 27.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/svet/20020327_2005784.php]
16. European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports. Evropska unija, 18.3.2002.
[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_180302.htm]
17. Einspieler Vili: Inexa zahteva protiukrepe. Delo, Ljubljana, 3.4.2002, str. 4.
18. Frieden A. Jeffrey, Lake A. David: International Political Economy, Perspectives on global on global power and wealth. 3. Izdaja. London : Routledge, 1995. 545 str.
19. George Bush: Protectionist. The Economist, London, 9.3.2002, str. 13.
20. Grgič Maja: Naše jeklarje bodo ukrepi le še oplazili. Delo, Ljubljana, 12.9.2002, str. 3.
21. Grgič Maja: Slovenski izvozniki jekla ne bodo prizadeti. Delo, Ljubljana, 7.3.2002, str. 1.
22. Grgič Maja: Slovenija hoče svoje kvote. Delo, Ljubljana, 29.3.2002, str. 5.
23. Hladnik Milharčič Ervin: Carinska zaščita globalizacije. Delo, Ljubljana, 7.3.2002, str. 3.
24. Hladnik Milharčič Ervin: Zaradi odgovora EU so Američani užaljeni. Delo, Ljubljana, 29.3.2002, str. 5.
25. Jeklarji napovedujejo katastrofo. POP TV, 28.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020328_2005835.php]
26. Jeklarji zadovoljni. POP TV, 18.4.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020418_2006858.php]
27. King Neil: Bush gets heat as steelmakers seek exclusions. The wall street journal Europe, Bruselj, 19.3.2002, str. 1, 6.
28. King Neil: International Condemnation May Derail Steel Gambit. The Wall Street Journal Europe, Bruselj, 7.3.2002, str. 1, 6.
29. Koekkoek Ad, Mennes L.B.M.: International Trade and Global Development. International Economics. 11. izdaja. New York : Routledge, 1991, 251 str.
30. Kompenzacija zaradi carin na jeklo. POP TV, 21.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020321_2005456.php]
31. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 258 str.

32. Kumar Andrej, Bovha Simona, Aristovnik Aleksander: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 130 str.
33. Magnusson Paul: Bush's steel pragmatism. BusinessWeek, New York, 18. Marec 2002, 39 str.
34. Man of steel? The Wall Street Journal Europe, 5.3.2002, str. 6.
35. Marsden Keith: The steel-state news. The wall street journal Europe, Bruselj, 26.2.2002, str. 6.
36. Mašanović Božo: Bruselj v protiofenzivo. Delo, Ljubljana, 7.3.2002, str. 1.
37. Mašanović Božo: EU zahteva odškodnino. Delo, Ljubljana, 21.3.2002, str. 5.
38. Morici Peter: The impact of steel import relief on U.S. and world steel prices. University of Maryland, 2002. 14 str.
39. President announces temporary safeguards for steel industry. Bela hiša, 5.3.2002.
[URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/print/20020305-6.html>]
40. Presidential memo on steel. Bela hiša, 5.3.2002.
[URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/print/20020305-11.html>]
41. Povračilni ukrepi proti ZDA. POP TV, 22.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020322_2005544.php]
42. Pugel A. Thomas, Lindert H. Peter: International Economics. 11. izdaja. Boston : McGraw-Hill Higher Education, 2000. 709 str.
43. Romancing Big Steel. The Economist, London, 16.2.2002, str. 48.
44. Rushford Greg: Bush steps in a steel trap. The Wall Street Journal Europe, Bruselj, 12.3.2002, str. 5.
45. Rust never sleeps. The economist, London, 9.3.2002, str. 61-62.
46. Shishkin Philip: EU will watch steel imports from Asia and Latin America. The Wall Street Journal Europe, Bruselj, 12.3.2002, str. 1.
47. Slovenija in EU o jeklu. POP TV, 16.4.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20020416_2006740.php]
48. Steel-Tariff Strategy Of Bush is Backfiring At Nearly All Fronts. The Wall Street Journal Europe, Bruselj, 13-15. 9. 2002, str. 1, 6.

49. The state of the competitiveness of the steel industry in the EU. Bruselj : European coal and steel community. 1999. 18 str.
50. Trouble on the Cuyahoga. The Economist, London, 5.1.2002, str. 60-61.
51. Večina izvoza jekla brez dodatnih carin. POP TV, 14.3.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020314_2005107.php]
52. Winestock Geoff: EU bristles at U.S. tariffs on steel. The wall street journal Europe, Bruselj, 10.3.2002, str. 1,6.
53. Winestock Geoff : EU Hit List of U.S. Goods Targets Bush's Swing States. The Wall Street Journal Europe, Bruselj, 22.3.2002, str. 1, 8.
54. WTO establishes Panel to rule on legality of protectionist US steel safeguards. Evropska unija, 3.6.2002.
[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_430250.htm]
55. 100-odstotne carine na ameriške izdelke? POP TV, 21.4.2002.
[URL: http://24ur.com/naslovnica/gospodarstvo/20020421_2006996.php]

9. VIRI

1. Agreement on Safeguards. Svetovna trgovinska organizacija, 1998.
[URL: http://WTO.org/english/docs_e/legal_e/25-safeg.pdf]
2. European Commission response to US decision to impose protectionist duties on steel imports. Evropska unija.
[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_180302.htm]
3. Izvoz jekla po posameznih državah sveta v letu 2001. Gospodarska zbornica Slovenije.
4. Morici Peter: The impact of steel import relief on U.S. and world steel prices, University of Maryland, 2002, str. 3,7.
5. President announces temporary safeguards for steel industry. Bela hiša, 5.3.2002.
[URL: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/print/20020305-6.html>]
6. Rust never sleeps, The Economist, London, 9.3.2002, str. 60-61.
7. Total imports year-to-date at last year's level, American Iron and Steel Institute, Washington, 25.6.2000.
[URL: http://www.steel.org/nems/pr/2002/pr020626_imp.htm]
8. U.S. imports of steel products. U.S. International Trade Commission.
[URL: http://dataweb.usitc.gov/scripts/steel_monthly/steel_reports.asp?Code=A3.2&list_name=overall], 24.7.2002.
9. U.S. steel firms. Evropska unija.
[URL: http://europa.eu.int/comm/trade/goods/steel/pr_260760.htm]

